

CONTEMPORANUL

REVISTA ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARĂ

REDACTORI

pentru partea literară

V. G. Morțun

—

pentru partea științifică

I. Nădejde

Jidovul Rătăcitorii

(din J. Richepin).

Pe cînd Hristos suea Calvarul
 Ieu singur la fereastă înmî deșertam paharul
 Și tare mulțumit eram.
 Cine să fi fost oare Hristos? Habar n'aveam...
 Ieu, om de rînd, nepizmuit,
 De lume urgisit,
 Mă zmăcinam destul de tare
 Să capăt ce-vă de mîncare
 Și ce'mî păsă cu ce cuvinte,
 Maî pline sau maî seci,
 Vorbesc în limbile prea sfinte
 Proroci din veci de veci!
 Acest Hristos, pe cît se pare,
 In minte își băgase ca, drept o veste mare,
 Să predice-o minune, să deie mîngîierea
 In ceriuri, unde curge și laptele și mîierea.
 Curat nebun! Ce'mî pasă mie
 De ceriū, cu drept cuvînt,
 Cînd poate-o clipă o să-mi fie

Vieața, și 'ncă pe pământ?
 Să am cu ce să-mi stîmpăr setea
 Și foamea să mi-o potolese,
 Să am în vre-un colț o bortă,
 Cîiolanele să'mi hodinesc,
 Și, zeu, de la prea sfîntul ceriū
 Ieu alt nemic nu cer;
 Căci ori ce fericire ie umbră și pustiū
 Pe lingă fericirea că te simtești om viū.

Pentru mine, decî, Isus nu ieră cel lucru mare.
 Fost'a iel un om de rînd? Fost'a vre-un semeț pe care

 Il ardeă visul mării
 Și al îndumnezeirei?
 Nu știu! Dar știu că'n totdeauna
 Pe zeî i-a plăzmit minciuna
 Spre suferința omului!
 Și chîr Hristos spuneă mereu,
 Cu toată umilița lui,
 Spuneă că-î fiu de dumnezeu.

Și-apoi un păr roșcat avea
 Și barba tot roșcată
 Și mînele albicioase-așă
 Că mi-a fost scîrbă 'ndată,
 Căci mînele mele sînt groase
 Și munca le face mai tari
 Iear mie nu'mi samănă părul
 Cu chica unei fete mari;
 În cît ieu nu pot fi prieten
 De cît cu'n om vînjos, călit..
 Atîta pagubă decî fie
 De-acest nebun vipirigit!

Ș'apoî religiunea asta

In fașă se stîngia :

Hristos Ieră să moară 'n dată

Și totul se 'ncheiă.

Și cînd iel plin de sînge trecu pe lîngă mine,
 Din recea mea privire putu 'nțelege bine
 Că nu ieram zmintitul să înmulțesc mănunchiul
 Celor ce-î credeau vorba și-î sărutau genunchiul,
 Lui nu-î plăcu. Firește, îți vine reu, cînd mori
 Pentr'o ideie scumpă, să vezi ne'ncrezătorî.
 Pe-acești săriți din minte un dușman nu-î jignește
 Nicî a o miea parte cît cel ce nu-î privește.
 Pe dînșii îi ucide în viața lor întreagă
 Nu fierul ce omoară ci cugetul ce neagă.
 Isus știeă c'asupra'mî n'avea nicî o putere.
 Neizbutind cu vorba, cercă cu 'ndușoșerea.
 Și plînsu... Îi luceau ochii de foc și de durere...
 Imî zise: „Fie-ți milă, căci crucea m'a zdrobit!
 De trei orî pân'acuma sub iea m'am poticnit...
 Să m'odihnese o leacă! Așă-s de obosit!“

Ah, de buna sam' atuncia am fost prea slab... Inse'mî pare
 Că și-acum îl văd: sub cruce, cu zdrobitele-î picioare,
 Cu mînele 'nsîngerate, cu genuchele în tină,
 C'o privire-atît de blindă și de-atîta farmec plină —
 C'ar fi trebuit să-mî fie inema prea împietrită
 Ca să nu-l primesc. Și lacrimi curseră pe fața mea,
 Căci simțiam ca o suflare de iubire tălnuită
 Și Ieră să-î zic „Da întră“... Și Ieră să-î dau să bea!

Dar un fulger de izbîndă îi luci în ochi. Credeă

Că mișcîndu-mî inema

Imî va 'nlănțui și mintea de dumnezeirea sa.

Remăseî atunci de ghîță și — cu toată mila mea

Pentru om și suferință — pentru zeul urgisit

Fui cu sufletu 'mpietrit

Și-î zisei tare și clar :

„Du-te dar!“

* * *

Isus cel bun și blînd

Imi zise suspinînd :

Veî merge tu fără hodină,

Mii de ani s'or împlinî

Și cea din urmă judecată,

Zbuciumul ți-l va sfîrși.

* * *

Și-am mers din zorii demineței și pîn' la scăpătat de soare,
De la amurg la mînecate, am mers, am mers fără 'nctare.

Am mers prin munți,

Innalți, cărunți :

Prin văi adînci

Și'nalte stînci

Și prin cetăți, și prin pustie,

Prin bogății și serăcie,

Prin lupte crunte de popoare,

Prin lupta pentr'o viață amară,

Prin strigăte, prin plînsul greu,

Prin visuri și păreri de reu.

Am mers mereu, Isuse, precum ai ordonat !

Ei și, de ce ispravă ți-î chinul ce mi-ai dat ?

Astă-zî — ca și'n ceasu-acela, cînd ți-am trîntit ușa 'n nas,
Și ți-am depărtat păharul, — cu tot timpul ce-a ramas,

Cu tot numele tău mare, pe care 'n beție-l cîntă

Turmele tale de clericî;

Cu toată mărirea-ți sfîntă,

Care 'n buchî adînci de pîeatră stă săpată prin besericî;

Cu tot potiriu-ți de aur, ale cărui raze-aprinse

Scînteie și ard în taina catedralelor întinse ;

Cu toți pumnii ce se 'nna'ță ca să sfarme pe acei

Cari-ar spune sus și tare că sînt și vor fi ateî,

Și cu toată mișeliea lumei care ți se 'nchină: —
 Astă-zî ca și'n ceasu-acela, cînd te tîrfeai prin tină,
 Nu vreū, nu, să fiū, Hristoase, di'ntre credincioșii tăi!
 Atuncî n'am crezut. Acuma cred și mai puțin ca'ntăiū!

Cînd tu rîdicaî Calvarul

Și ieū nu ți-am dat nicî casa și nicî ți-am întins păharul,
 Aveam numai o 'mboldire de păgîn și dușmăniea;
 Dar acuma am și alta: ți-am văzut nemicniciea.
 Pretutindine în mersu-mî nu pedeapsă am găsit,
 Ci mereū îndreptățire la 'ndoeala ce-am simțit

Și-acuma văd cu prisos,

Ce bine-am făcut cînd ușa n'am deschis'o lui Hristos.
 Ah, m'ai blăstemat în ceasul cel din urmă! Tu, Isus
 Vroiaî să'ți răzbunî pe mine? Tu, fiu al celui de sus?
 Dumnezeu vrea să-și răzbune pe cei ce se 'mpotrivesc?
 „Mergi“ mi-ai zis. Eu bine, fie pîmî place, să călătoresc.

* * *

Și-am tot mers. Văzutăm lumea.
 Am ochi buni, cari pătrund.
 Știu — tu nu știeai, Hristoase —
 Că pămîntul ie rotund.
 Am văzut neamuri creștine,
 Mucenici, fete senine,
 Murind cu psalmi în gură
 Pentr'un ceriū ce nu se'ndură.
 Ți-am văzut aleșii toți
 Mînă 'n mînă cu cei hoți,
 Minciunoși, tilhari, răpăreți,
 Lumea 'mbrobodind în jale
 Și făcînd gheșefturi bune
 Cu suspinările tale.
 Popii tăi fără de lege
 I-am văzut crucea 'nnălțînd
 Și cu sfintele tolege

Oile-ți măcelărind ;
 Și ca un sfărmat grăunte
 Sub picioarele lor crunte
 Am văzut poporul stins,
 Pentru care tu ai plîns.
 Iear în Roma-ți vilfuită
 Mutra ți-am văzut mînjită
 De-un cîrd de pontifi atei
 Ce scuipau în fața Iei.

Am văzut cum fără milă
 Ceî tari pe calici împilă,
 Cum semeți starmă de vii
 Pe sermanii tăi copii.
 Plebea, pentru care-o dată
 Ai murit, acu-î sfărmată
 De război, precum îți place
 Ție, Dumnezeu de pace !
 În vremelnicul lor trai, ū
 I-am văzut din tău în tău
 Căzînd pentru visul tău
 Și-am văzut că-î înșelaî.
 Și mulțimeî crezătoare
 Strigatu-i-am răzbunare !
 Și-am văzut glasu-mî pe dată
 Trezînd mîntea 'ncătușată ;
 Lumea 'ntreagă după mine
 Lepădînd credința 'n tine,
 Clirosul tău alungat
 Și altarul tău sfărmat.
 — Mergî, mi-ai zis. Ei bine-acum
 Merg și nu m'oprese în drum
 Și de cale nu-s sătul
 Și nu poți să-mî zici „destul“ !

— Mergî, mi-ai zis ; mersul ți-l curmă
 Judecata de pe urmă ;
 Dar va fi asta cînd-vă ?
 — Nu ! minciună-î vorba ta !
 Tu să vii ! eu fală încă ?
 Ce prostii ! 'N noaptea adîncă
 Ieû merg fără pat și casă,
 Fără pîne, fără masă,
 Uscat ca un fir de fîn,
 De cît Noie mai bătrîn,
 Merg și-am mers și pân' acum
 Peste tine făcînd drum.
 Astă-zî nu mai sînt, Isuse,
 Jidovul Rătăcitoriû :

Astă-zî omenirea 'ntreagă
 O 'ntrupez. Și-s călătoriû
 Care zboară cu nesațiu,
 Mistuind și timp și spațiu
 Di'nnaintea lui întinse
 Și de pasul lui învinse.
 Rege-al lumii de amar
 Ieu, mărețul proletar,
 Merg prin zbuçume lumești
 Tot strigînd că tu nu iești !

Da ! Ucis ie Dumnezeû.
 Popii tremură ! Și Ieû,
 Ieû tot merg și-s tot pe drum.
 Tu... nu mai poți merge-acum.
 Și ce vreme-a trebuit
 Ca din ceriû să fii zvîrlit ?
 Două miî de anî ! Și ieată
 Dumnezeirea sfărmată !
 Sermanî zeî ! Ce trist cuvînt :

Toți vă duceti în mormînt
 Și cînd cel din urmă moare,
 Omu-î vecinic în picioare
 Și tot merge. Oare crezi
 Că la Roma ai să-l vezi
 Pe crucea ta țintuit
 Și din calea sa oprit?
 Mersul lui popas nu are,
 Sfarmă pîedici în picioare
 Și, fără păreri de reu,
 Stinge tot trecutul său.
 Merge, luptă și răstoarnă
 Și cu ochii încredunțați
 În oca minciunei toarnă
 Vorbe vechi și zei sfărmași.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Merge! Pasul său îl mîna.
 Lemn nu poate să remîna.
 În cotrô? Ce îți pasă, cînd
 Merge singur căutînd!
 Merge fără de'ncetare
 Tot cîntînd cu vocea î tare.
 Colo'n capăt de cîmpie
 Par'că-î o lumină vie.
 Unde? Colo? Se 'ndoește
 Dară mersul nu'și oprește!
 Merge și nemic nu vede
 Și numai într'însul crede.
 Cît timp închegat va fi
 Pămîntul sub pasul său,
 Ceriul orî ce-ar lehai,
 Iel va merge tot mereu.
 Merge mîndru 'ntunecat,
 Ochiu-î umbra nemicește

Și necontenit sprește
Taīnele ce-a dezlegat!
Nici popas, nici așpire!
Doar cu bīata omenire
Va pīeri tot cālătōriū
Jidovul Rătăcitoriū.

D. A. TEODORU

ALCOOLISMUL

„Cumpătarea ȳe mama tuturor virtușilor“ ziceă înțelepciunea strămoșilor; dar nicăĳerea această maximă n'are mai mare rost decĳt în chestia alcoolului. Folositoriū, ba adesea trebuitoriū, în micĳ cĳtimĳ, stricătoriū, putem zice ucigătoriū, cĳnd ȳe prea mult, ast-feliū ȳe alcoolul.

Băuturile îmbătătoare au mai mult sau mai puțin alcool care prin distilare se poate scoate din ȳele. Toate popoarele întrebuintază băuturi alcoolice. În Europa cele mai obișnuite sĳnt: vinul, berea, mustul și alcoolul scos din pĳne, cartofe și alte substanșe.

Pentru întâia-și dată alcoolul a fost destilat de Arabi în veacul al 11-lea; ȳei îl priveau ca otravă, mai pe urmă îl întrebuintară ca doctorie; dar încetul cu încetul se răspĳndi, în cĳt în veacul al 16-lea ȳera socotit ca o panacee, ca un leac universal. De atunci în coace întrebuintarea lui a mers crescĳnd mereu; și a-zĳ ȳe socotit de mulși ca hrănitoriū, încălzitoriū și dătătoriū de putere; ȳear lumea îmbătată de momelele acestuĳ dușman lingușitoriū nu-ȳ vede relele. În articolul de față ne vom încercă să aretăm cetitorilor cum lucrează alcoolul asupra organismului, întru cĳt folosește și întru cĳt strică; îl vom studieă și din punctul de vedere social, aretĳnd cari sĳnt după noi măsurile ce ar trebui de luat în contra acestuĳ al doilea Atila al Europei; vom areta că devăstările alcoolului sĳnt mai grozave de cĳt ale celuĳ mai crunt barbar; căci ȳel, alcolul, lasă urmele cele mai grozave și asupra urmașilor.

Bouchardat și alții susțin că parte din alcool se transformă în organism în apă și acid carbonic, alții zic că nu se transformă și că lucrează curat dinamic și direct asupra centrelor nervoase și după dozele absorbite, schimbă sau nemicește funcțiile.

Alcoolul s'acumulează în maiu și în creeri; ȳe eliminat prin plămii și rărunchi, adesea chiar prin sudoare. Ceii di'ntăiu zic că împreună cu ȳel se eliminază aldehydă și acetonă transformate din alcool; ceii de-al doilea zic că numai alcoolul se găsește eliminat.

Alcoolul ȳe absorbit foarte rāpede: de ex. unui cĳne i s'a dat 150 grame de alcool mestecat cu 50 grame de unt de lemn, și cĳnele în două ceasuri a pierit. Pe stomahul gol ȳe mult mai stricātoriu și mai rāpede absorbit de-a dreptul din stomah. ȳe foarte dāunātoriu sĳngelui; multe animale mor chiar dupā o dozā micā; ȳel lucrează foarte ȳute asupra sĳngelui arterial. De ex. s'a dat unui cucoș cu creasta roșie pine muatā în alcool, pe care o mĳncā îndatā cu gust, dar de grabā dādu semnele beției: ochii strālucitori, mersul clātinat, creasta din roșie frumoasā se fācū neagrā; fapt care aratā prezența alcoolului în sĳngele arterial și explicā asfĳxia prin ȳel.

Alcoolul, o datā în sĳnge, strābate în tot corpul, dar are o mai mare afĳnitate pentru centrele nervoase și pentru maiu, aice se aflā mai mult de cĳt în sĳnge și chiar dupā ce a trecut fenomenul beției.

Alcoolul nu lucrează ca substanțā hrānitoare care o datā în organism suferē un șir de schimbāri, elaborāri, asimilāri, ci ȳel ȳe hojma neapt nutrireii, strāin organismului. Numeroase experiențe au aretat, pān la un punct, cum lucrează alcoolul asupra organismului; din ȳele se poate scoate ca ĳnchierē cā bāuturile alcoolice luate în doze moderate și în condiții igienice provoacā nefĳncetat și ĳntr'o proporție care varieazā de la 5 la 22 la sutā, dupā cĳt alcool conțin, o ĳmpușinare în exalarea acidului carbonic, și fiindcā nu se găsește un alt produs care șā ne dea drept a presupune cā oxigenul a fost ĳntrebuințat ĳntr'o altā combinație, trebuie șā presupunem cā bāuturile alcoolice prin faptul cā ĳmpușineazā can-

titatea de acid carbonic exalat, înpuținează în aceea-și măsură activitatea oxidațiunei, și prin urmare producerea căldurei animale. Așa că putem zice: consumarea se face mai încet, decî economisește organismul, nu-l hrănește; dar orî-cum băuturile spirtoase au o acțiune indirectă asupra nutrițiunei.

Numeroase cercetări au aratat că îndată ce dozele de alcool date unui animal sînt prea mari, mai întăiî sufăr centrele mișcării, animalul începe a se clătina, nu se mai poate ține pe picioare, de i se mai dă alcool și mai departe animalul pierde simți țirea, poți să-l împungî, să-l tai, nu simte; mijlocul acesta de anestezie a slujit une-orî la operații: s'au văzut femei născînd și la trezire nici habar n'aveau; de se dă încă mai departe alcool, resuflarea încetează, nu mult după asta circulația se oprește și moartea vine fără întîrziere.

Beția ie de două feluri și a nume beția accidentală adică întîmplătoare, cînd însul se îmbată la o petrecere orî la o serbătoare. In îndemn cu alții bea omul prea mult și se îmbată. Aceasta poate fi și ie a destul de stricătoare, poate aduce boale, cum ie apoplecsia orî vre-o ruptură de vase, ba dacă se cam trece cu de deochiul omul poate cădea într'o stare de letargie și, deși rar, dar s'au văzut chiar cazuri de moarte. Urmarea cea mai rea ie asupra copiilor: cei zemisliți in starea de beție sînt de obiceiî nebuni, criminali orî idioti, sînt cu alte cuvinte degenerați și incapabili de a-și agonisi hrana zilnică, prin urmare o povoară lor și societăței. Totu-și acest soiî de beție nu ie nimic pe lîngă beția cronică, adevărată boală nervoasă, sau mai bine numind'o beția nebună, această ie, cum am zis, sau cronică sau periodică. Omul se otrăvește zilnic cu alcool orî din cînd in cînd îl apucă furia beției și îl ține cîte un șir întreg de zile.

Să vedem pe scurt simptomele alcoolizării momentane: secrețiunea tubului digestiv crește de o dată, pe urmă se micșurează; setea ie mare, limba 'ncărcată, lipsă de poftă de mîncare, rîgîiturî, colici, mistuirea stricată pe cîte-va zile, cîte o dată dureri la maiî. Să vedem acum cam care ie starea generală a celui ce se'mbată.

„După o cantitate oare-care de alcool absorbit avem o escitare generală, puterea musculară crește, ochii scînteează, o veselie zbucesnește, grijele sînt alungate; figura Țe veselă, vioae, ideile sînt răpezi și multe; avem curaj, simțirea ne Țe exaltată; pe urmă vine o ametală plăcută mai pe urmă neplăcută, vederea se 'ntuneacă, simțire une-orî Țe dublă, unii au vuet în urechi; mersul legănat și nesigur, vorba grea, ideile fără șir. Unii țin discursuri fără legătură; curajul se preface în îndrăzneală, bucuria Țe foarte mare, caracterul Țe neîncrezătoriu; judecata Țe nedreaptă: cel bat ocărește și muștră ca într'un delir. *In vino veritas*. Și cu drept așa-Ț. Omul pasionat suspină și îmbrășozază, prostul ride și plictisește cu darurile lui pe cei ce nu le voesc, omul trist plînge și vorbește de moarte și religie. Sînt înse și escepții: adesea oamenii timizi sînt la beție sfădăuși, ocăritori; Țear oameni politicoși sînt grubiani“.

La începutul beției circulația și respirația Țe răpede, ritmul Țe turburat; cantitatea de acid carbonic exalat Țe mai mică; mai pe urmă respirația Țe mai înceată, grea, plămîii încărcăȚi de sînge, bronhiile pline de mucozități, în sfîrșit o stare de afisie.

Secreția urinară Țe crescută, în starea de beție se pot declară boli de rărunchi, secrețiune de urină cu sînge, albuminurie. Membrana internă a inimei, a vinelor și arterelor Țe colorată de un sînge negru. Apoplezii se întîmplă adesea în starea aceasta. Convulzii Ți apucă pe unii prin somn, pe alții de pe picioare; întăiū începe a-Ți dura capul, pe urmă amețesc și dese orî nenorociții s'aruncă pe fereastră, orî se izbesc cu capul de părăȚi sau, de-s pe drum, cad ca un lemn pe pavea. Une-orî omul bat cade în comă, o stară de leșin, ca mort. Durata otrăvirei cu alcool Țe de cîte-va zile. Alcoolicul pe lîngă că-Ț bolnav Țe și nebun; și, de pe cele spuse, se vede că chiar beția momentană, cum se zice în medicină beția acută, Țe destul de stricătoare, ba une-orî cășunează chiar moartea. Dl. Devergier a observat 14 cazuri de moarte din 40 de otrăvirii cu alcool. Bine înțeleș nu-Ț vorba de o beție ușoară, cum s'ar zice un chef; ci de o beție zdravănă.

Acuma să venim la alcoolismul cronic, la beția în care insul se otrăvește zilnic cu alcool și la acei cari îi apucă periodic pofta beției.

Îe lucru firesc ca stomahul să fie cel întâi atăcat, căci asupra lui alcoolul lucrează îndată, pe stomahul alcoolicilor se observă ulcere, cari dau loc la gastrite ulceroase; în unele cazuri mucoasa gastrică, adevărat membrana din năuntrul stomahului, iese așa de ulcerată, în cât bolnavul capătă o gastrită flegmonoasă, țesutura sub-mucoasă iese punoioasă.

Pancreasul adesea iese bolnav la alcoolic, maiul înse iese cel mai lovit, cel mai bolnav. Cum am spus alcoolul are o atragere deosebită pentru maiu, aice se găsește totdeauna în oare-care cîtime; vestita ciroză iese boala obișnuită a bețivilor. Maiul degerează parte în grăsime.

Alcoolul se eliminază foarte mult prin plămîi și lucrul fiind ast-feliu, plămîii sînt atăcați reu. Se observă inflamații cronice ale laringelui, o voce răgușită așa de obișnuită bețivilor, demineața o tuse hîrciită. Plevra, adevărat membrana ce acopere plămîii iese presurată cu niște pete, audispnee și adesea flegmă cu sînge. Orî ce boală de plămîi iese mai primejdioasă la bețivi și mai ușor capătă pneumonie.

Sistemul vînos adesea iese atăcat, vîna-portă de obicei se inflamează din pricina alcoolului. Sistemul arterial iese și iese atăcat, dar mai puțin. Pentru inimă alcoolul iese foarte primejdios. De la început se grămădește grăsime la baza inemei, une-orî înmulțindu-se aceasta împiedecă mișcările inemei. De asemenea splina se hipertrofiează adesea.

În unele cazuri sîngele iese schimbat, globulele sînt prefăcute în grăsime; iese mai tîrziu colorare vînată, cum am zicea ca de pămînt, arată în de ajuns împușinarea globulelor și anemia. Alcoolul, o dată introdus în organism, nu iese pîrticică din trup pe care să nu o atace: membranele ca dura-mater și pia-mater sînt adesea inflamate orî îngroșate, pe nne locuri chiar lipite.

Pielea nu-î nici iese scutită. Mai întâi s'arată la față schimbări,

care iese o culoare roșie violetă, aceasta din pricină dilatărei vaselor și înaintea și asupra altor părți ale pielei. Cu cât boala înaintea cu atita pielea ie mai uscată și are culoare pămîntului ori galbănă. La unii alcoolicii mînilor sînt paralizate, mușchii slăbesc în cât scapă lucrurile, paralizia se întinde asupra picioarelor și asupra mușchilor spinării, în cât bolnavul nu poate nici mîncă singur nici sta în picioare, mișcarea voluntară o are, dar nu se mișcă fiind că trebuie să făcă silinții prea mari. La unii se 'ntîmplă paralizia beșiceii, a întestinului gros ori chiar a limbei, dar toate acestea sînt simptomele altor boale mai grave.

La alții se observă inflamația cronică a intestinelor, diaree ori constipație. Maiul hipertrofiat trece peste coastele false. Cît despre gradul beției la care se poate cine-vă înbolnăvi ie foarte capricios, unii după scurt timp de beție pot avea aceste boale, alții beau în delung și la ieii nu s'arată mai nemică.

Alcoolul distruge, nemicește organismul întreg, dar nicăierea nu ie mai vădită stricarea lui ca asupra sistemului nervos, atăcîndu l pe acesta, ie stricat întreg echilibrul sufletesc, nu mai avem de-a face cu un om teafăr, ci cu un nebun alcoolic, și cînd poporul zice că: „omul bat ie cîne turbat“ spune unul di'ntre acele adevăruri pe cari înțelepciunea norodului le scoate din observarea a miilor de fapte, căci în adevăr la beție și la turbare creerul ie otrăvit.

Creerul mare, creerul mic, stratele optice și corpurile striate sînt atăcate de alcool și mai cu samă ie atăcată substanța cenușie. Bine înțeles, ie greu de cunoscut alterarea creerului, Ie a-tîrnă de la gradul otrăvireii; chiar în gradul cînd otrăvirea produce delirium tremens, creerul observat cu ochiul liber abiea se cunoaște pe iel oare-care schimbare. Capilarele sînt dilatate și pe une locuri alterate.

Celulele cenușii sînt de asemenea degenerate; unele celule pe lîngă granulele normale ce le au în starea sănătoasă mai au niște granule strălucitoare cari samănă a granule de grăsime. Intrebuințarea prea multă a alcoolului aduce după sine nu numai degene-

rarea celulelor pe ici pe colo. ci chiar se găsescepărți întinse degenerate și pe cale de a se preface în grăsime, cu un cuvânt are asupra creerului acelea-și efecte ca și asupra maiului, produce inflamații difuze orî mărgenite sau degenerare grasă; toate acestea ȳes la iveală prin starea anormală a simțirei, a inteligenței și a mișcării.

Bolnavul îndată după culcare simte o furnicătura la picioare, o împunsătură parcă ar avea un animal ce s'ar mișca pe sub piele, această senzație îl muncește atîta că-î aduce insomnie, ajunge să aibă adevărate halucinații.

Hiperestezia, adecă o exagerare de simțire, se întîmplă alcoolicilor mai ales la picioare. Anestezia, ȳe în legatură cu paralizia; și simțirea ȳe foarte tocită, bolnavul observă că degetele de la picioare nu mai simt; această nesimțire se'nînde până sub genunchiū, mai sus nu se urcă; acela-și fenomen s'arată mai tîrziu la degetele mînilor și se urcă până sub cot. Această anestezie nu ȳe de cît la suprafață. Toată artă medicală nu poate folosi nimic și boala merge până la îndobitocire. Nenorocitul are halucinații de vȳz, de auz și toate simptomele paraliziei generale a alienaților.

Vedere suferea un șir de neajunsuri: scînteeri, muște, obiecte fără contur, mai întaiū luminoase pe urmă negre și opace; vederea ȳe turbure, lucrurile tremură ȳnaintea ochilor, vederile slăbesc, auzul slăbește și alcoolicul aude mereu un feliū de vȳiet.

Insomnia ȳe ȳncă un simptom; bolnavul are vedenii rele îndată ce ȳnchide ochiī; ȳear de adoarme, visuri spăimîntătoare.

Bayle zice că o treime din boalele mentale vin din pricina alcoolului. Statistică arată că nebunia merge crescînd ȳmpreună cu alcoolismul.

După cum am vȳzut alcoolul atacă și dezorganizază creerul; bine ȳnțeles aceasta ȳe dată la iveală prin dezechilibrarea și nearmonia facultăților intelectuale. Alcoolicul ȳe nepăsatoriū, nȳuc, slab de memorie, somnul i-ȳ ȳnterupt prin tot feliul de vedenii; adese orî are halucinații de vȳz orî de auz orî chiar delir. Vederea slăbește, pupilele sînt dilatate, bolnavul crede că are un hobot pe

ochi; ori amețeli, vâiet în urechi, se'nțelege că la unii aceste simptome sînt mai tari, la alții mai slabe. Ie lucru cunoscut tremurarea mînilor la bețivi, mai ales demineața.

Convulziile, epilepsia, paralizia, halucinațiile cele mai grozave, toate amenință pe alcoolici și dacă nu cade pradă boalei, îndobitocirea înceată, dar sigură, nu cruță nici pe unul: mai curînd ori mai tîrziu din ființă cugetătoare ajunge în halul cel mai jalnic din care numai moartea îl mîntuie.

În Europa boala cea mai grozavă, nebunia, adesea ie din pricina alcoolului. Parchape arată că din 176 de nebuni de la Charonton 60 erau aproape sigur din pricina alcoolului, din 82 de paralizii, 28 erau pricinuite de alcool.

Delirium tremens ie urmarea intoxicației cronice cu alcool. Bolnavii la început sînt triști, îngrijiți, cu privirea rătăcită, stăpîniți de o slăbiciune și o ațîtare neobișnuită de disgust pentru mîncare, greață; pe urmă începe delirul.

Acesta s'arată în diferite chipuri: cîte o dată bolnavul ie furios, caută să se lovească, să se zvîrlă pe fereastră ori să strice lucrurile ce i ies înaintea; alte dăți are vedenii spăimîntătoare, vede draei, serjenți de uliță cari îl amenință, unii cu ieadal ceialaltii cu închisoarea. Unii vorbesc mult, alții fug de apă, toată fața li-i schimbată, ochii rătăciți, buzele tremurătoare, gura uscată, vorba schimonosită; o moarte sigură pune capăt acestui zbucium.

Dipsomania ie acea nebunie alcoolică în care gustul de băut vine periodic, dar cu atita putere în cît îl trezește pe om din somn și îl ține cîte o septămînă două. Nenorocirile și boalele sînt acelea-și ca și la otrăvirea cronică ori mai bine zicînd zilnică. Doar că spaima ie caracteristică astei boale, bolnavul ie necontentit urmărit de cele mai înfricoșate vedenii, mereu îngrozit că i se simt zilele în primejdie.

În timpul nopței halucinațiile sînt mai grozave, ideile triste și gustul de sinucidere îi stăpînește cu desăvîrșire. Statistica arată că multe sinucideri sînt datorite alcoolului.

După spunerea lui Schlegel principala cauză a sinuciderilor din Anglia, Germania și Rusia ie alcoolul.

Unii bolnavi văd vipere, fiare, monștri ne mai pomeniți, cari vor să-i înghită ori oamenii cari vor să-i omoare. Caracteristica tuturor halucinațiilor ie spaima ori cel puțin o impresie rea. „Imbecilitatea și demența sînt urmări sigure ale alcoolismului, o stare de abrutizare; pe fața bolnavului ie tipărită zăpăceala, mîhnirea și prostia. Înțelege greu, vorbește trăgănat și nesigur. Nu tîrzie vreme cade într'o apatie adîncă, face ca o mașină tot ce i se zice; n'are nici o idee a lui, ajunge în vrîsta copilăriei; ie imbecil, nebun, plînge și ride fără pricină de abîea cunoaște pe cei de prin prejur, cade într'o toropeală, într'o paralizie, după care moartea nu întîrzie mult“.

Pe alcoolicii adesea îi apucă tremurături, resar fără sine, îi prind cîrcei de mîni ori de picioare, alte dăți li să zgîrcesc picioarele, am văzut că paraliziiile și convulziile nu sînt rari. Tremurul se observă mai întăiu demineața, la mîni. La începutul boalei conținește peste zi, îndată ce bolnavul a luat vre-un escitant. Mai tîrziu înse tremurătura să întinde la picioare la cap și la limbă: alcoolicul vorbește reu, bilbîfeste. Și pe încetul toți mușchii trupului tremură, mișcările nu mai sînt regulate. Convulziile sosese și arată că boala a mers crescînd; apoi ieau forma coreei ori a epilepsiei.

Mușchii la alcoolicii degenerază și ieși în grăsimi. Oasele de asemenea degenerază, parte din substanța osoasă ie prefăcută în grăsimi, o schimbare asemănătoare cu cea de la bătrînețe. Se poate zice că oasele îmbătrînesc înainte de vreme. De aceea fracturile sînt foarte dese la bețivi, căci oasele n'au consistență: ceea ce-i mai reu încă ie că ori ce ruptură de os se tîmăduiește foarte greu.

Toate relele și nenorocirile cîte le-am văzut până acuma provenite din pricina abuzului de alcool sînt nemic pe lîngă înriurirea grozavă asupra copiilor; păriuții au păcătuit și copiii trag păcatele, ori cum zice biblia: păriuții au mîncat aguridă și co-

piilor le străpezesc dinții. Ie de crezut că mulți poate s'ar stăpîni de la beție, cînd ar cunoaște relele de cari or să pătimizească urmașii lor. Amyot zice: „Bețivul nu face nemică bun“. Dacan și mulți după dînsul au dovedit că fiii bețivilor sînt idioți și imbecili. Darwin spune că toate boalele produse din abuzul alcoolului sînt ereditare ba chiar trec la a treia generație. Lucrări însemnate dovedesc că adese mortalitatea copiilor mici ie din pricina beției părinților. In Londra o treime din noii născuți mor, pe cînd jumătate din copii quakerilor,—cari, cum se știe, nu beau,—ajung la 45 de ani.

Epilepsia ie adesea din pricină că părinții ierau beți în timpul concepției.

„Insul care moștenește alcoolismul ieste însemnat cu pece-tea degenerărei, care se arată mai ales asupra funcțiunilor ner-voase și adesea rămîne imbecil ori idiot. In vrîstă are o mutră deosebită: capul mic (tendință cătră microcefalie), fața nătărăucă, privirea fără expresie, caracterul prepuțelnicași schimbătoriu.

„Unii au un cap nevropatic vecin cu al istericilor; convulziile epileptiforme, ideї triste, melancolia, hipohondria, sînt aproape moșteniri sigure ce alcoolul lasă urmașilor. Patima beției, tendința cătră immoralitate, cătră desfrînare, un cinism desăvîrșit, a-cestea-s moșteniri falnice pe care din nenorocire un număr prea mare de inși dați beției le lasă copiilor“.

Băuturile se fac fermentînd materii dulci; așa ie vinul, berea, cidrul etc., din acestea și din alte materii fermentate cum ie grîul, secara, cartofele pînă și din peteci se poate destilă alcool; curat, în cît putem avea substanță îmbătătoare singură neînsoțită de apă, acizi, substanțe zăhăroase etc. Alcoolul de vin ie cel mai puțin vătămătoriu și ie cunoscut în chimie sub numele de alcool etilic. Alcoolul metilic și amilic sînt foarte otrăvitoare; în cartofe se găsește mai ales alcool amilic așa că-i cea mai grozavă otravă, în Franția ie oprită chiar fabricarea alcoolului de cartofe. D'ntre băuturile alcoolice cea mai puțin primejdioasă ie vinul, cînd nu se bea prea mult; un ins poate bea de la un li-

tru până la 2 pe zi vin de tărie mijlocie. Toate bănturile alcoolice sînt mult mai stricătoare pe stomahul gol.

Rachiurile, pipmentul, licorurile și absintul sînt cei mai mari dușmani, căci prin tăria și estinătatea lor îmbată mult mai ușor. Se poate zice cu tot dreptul că născocirea destilării alcoolului a fost cel mai mare reu pentru omenire. Statistica arată că în țerile unde fabricarea alcoolului a înlocuit vinicultura, mortalitatea a mers mereu crescînd.

În țerile reci, alcoolul face adevărate pustiiri și doar ie fapt dovedit că bețivii nu țin la frig, mor mult mai răpede decît ceialalți. În Suedia alcoolul ie o adevărată nenorocire. Magnus Hus zice: „Dacă nu se ieau măsuri energice nația Svedieană ie amenințată de rele ne mai închipuite. Sănătatea fizică și intelectuală a nației Scandinave ie lovită, reul se poate studia de pe generația de azi. Nu mai ie de dat îndărept orî de ales mijlocul de combatere, chiar dacă iel ar jigni interesele unora. Mai bine să lecuim cu orî ce preț de cît să zicem: ie prea tîrziu.“

Ie lucru cunoscut cum distruge alcoolul unele popoare din America. Lucru foarte firesc de vreme ce, cum am văzut, asupra Europeanilor are însușirea degenerării, care, și aceasta nu ie de cît o stingere mai înceată a familiilor de bețivi. Perzaniile sînt foarte dese la alcoolice, și mai bine că moartea seceră din sinul maicei lor acești nenorociți de cît ar suferi urmările grozave ale neorînduelei părinților.

În Anglia alcoolismul ie foarte mare, statistica din 1860 arată că 50,000 de persoane cad în fie care an pradă alcoolului. Quatrefages zice că rasele indigene din America și Oceania, degenează tot atîta din pricina alcoolului cît din pricina epidemii și a războiului.

În țerile calde alcoolul ie mult mai stricătoriu de cît în cele temperate și reci, de aceea și alcoolismul merge crescînd cu gradul de recire a țerilor, am văzut că în Suedia alcoolismul ie mai înflorit de cît în alte părți ale Europei, pe urmă vin Rusia, Anglia, Germania, Franța.

După ce am aretat parte din relele alcoolului să aretăm și părțile lui bune, căci și Țel, ca toate de pe lumea asta, are defecte, dar are și calități. Iată ce zice mai întâiu Bouchardat în igiena lui: „Pe stomahul gol alcoolul Țe foarte stricătoriu, căci îl atacă și Țe și răpede absorbit. Inse alcoolul în doze moderate însoțit de mîncare, are o putere netăgăduită pentru a combate uritul, pentru a produce o escitare intelectuală favorabilă, dacă știe cine-va s'o întrebuinteze, dar dacă nu-Ți întrebuintată Țe rea, căci duce la ațurări deșerte și la vorbă degeaba.

„Intrebuintarea alcoolului în doze moderate Țe bună pentru lucrătoriu istovit de muncă, pentru bolnavul ruinat cu dieta și lipsa. Pentru a nu fi inse stricătoriu trebuie dat în doze mici și dese, căci eliminîndu-se nu se poate acumula în sînge și fi stricătoriu“.

Cum am spus vinul Țe di'ntre băuturi cea mai puțin stricătoare, și putem zice în treacăt că face o crimă neiertată acei ce îngreuează cultura vinului puid tot soiul de taxe asupra viilor și a vinului. La noi în țară a scăzut grozav cultura aceasta: sînt podgorii întinse părăginite, unii proprietari scot viea și pun popușoiu, atit Țe de reu plătita recolta viei. Și cu cît se imputinează producția vinului, cu atîta crește producția otrăvitoare a rachiului de cartofe și popușoiu, producție pe care statul ar fi datoriu să o oprească sub cea mai aspră pedeapsă, căci ucide și degerează populația seracă. Guvernul în loc de a încuraja cultura vinului ca un leac preventiv contra alcoolismului, o stîlcește mereu cu tot soiul de dări. Romînia Țeră o țară vinicolă, dar pe zi ce merge această cultură pîere. Și totu-șî Țe dovedit că în Franța în localitățile unde s'a nemicit cultura viei din pricina filoxerei, alcoolismul a crescut și cu Țel s'au înmulțit crimele și mortalitatea.

Acuma să venim la pricinele sociale ale alcoolismului; căci nu-Ți cu puțință ca un reu s'ajungă a se lăți asupra unor țeri întregi, a copleşii nații, a nemici familii, fără ca Țel să n'aibă pricina grozavă, rădăcini adînci în societate, în mijlocul economic al

nației. Istoria arată că alcoolismul a mers crescînd și din veacul al 10lea în coace a făcut devastări însemnate asupra națiilor; și nu doar gustul arzătoriu al rachiului și mirosul lui greu moște pe om de-al bea, ci efectele lui asupra sistemului nervos, pe cari le-am văzut și pe cari le vom mai reaminti cetitorilor.

Am văzut că alcoolul luat în mici cantități, are proprietatea de-a ațîța sistemul nervos, de-a-l da o viociune trecătoare, mai mult încă prin aceasta tot organismul ie ațîțat și insul ie scos din o toropeală nesuferită. Toate acțiunile noastre bune ori rele sînt fatal săvîrșite de sistemul nostru nervos și dacă acesta ie în toropeală iele vor lîncezi. Alcoolul îl ațîță pentru moment înse în ruinează pe viitoriū; și dacă momentan înșii bînd o cantitate de alcool pot să muncească în cele di'ntăiū zile mai mult, asta se face istovind sistemul nervos sau mai bine zicînd insul scotează mereu asupra capitalului; căci alcoolul nu dă puteri reale, ci încordează organismul peste puterile lui, ca apoi să-l nemicească.

În fie-care zi organismul cere o doză mai mare de alcool ne mai puțînd fi ațîțat cu aceea-și cătime, și peste cît-va timp omul cel mai cum se cade poate ajunge alcoolic pe nesimțite; nu-î de ajuns a areta cu degetul, a învinui pe nenorocitul lovit de patima beției; căci ie tot una ca și cum am învinui pe bolnavul de tifos ori pe oftigos.

Medicina arată că alcoolicul ie un bolnav și-î tot atît de nevinovat ca și nebunul ce aruncă pîetre. Alcoolismul ie o boală nedeslipită de serăcie ori mai bine zicînd alcoolul ie supapa de siguranță a societăței capitaliste; căci ogoaie nenorocitul proletariū gol și flămînd, pe care a casă îl așteaptă privescînd jalnică a copiilor lihniți de foame. Nicî o plăcere care să-î netezască plăcut nervii, nimic de cît munca și ocară stăpînului, a casă nevoiea, pusticia de serăcie, copiii scîncînd de foame, nevasta bolnavă ori istovită de suferinți! În ast-feliū de hal care fință omenească n'ar dori oare să nu simtă, ori să-și amortească măcar un ceas nervii? Și pentru a mai ținea pîept nevoiei, pentru

a-și ațîță puterile la muncă nevoiașul știe că poate cu puțină banii a se înșelă pe sine: puțin rachiu și stomahul nu i mai pare gol, copiii sdrențuroși nu-l mai sparie, ocările nevastei nu-l mai supără urechile. În Svedea beția muncitorilor le ce-vă înspăimîntătoriu, la jumătățile de lună cînd ieau salariul, le o jale să vezi pe nevestele acestora stînd cu droaea în jeliștea vremei, pe la ușele crîșmelor și așteptîndu-i se ieasă cît mai curînd, doar le-ar remînea de o pîne pentru copii. Chiar crîșmarilor li s'a făcut milă de aceste nenorocite și adesea înaintea crîșmelor au făcut un felii de părăvan a nume pentru iele.

Îe fapt netăgăduit că munca escesivă istovește puterea nervoasă, că adesea chiar o hrană bună și îndestulată nu poate repara în de-ajuns creerul. Dar cînd aceasta lipsește, cînd muncitorul stors de muncă n'are nu numai o hrană bună, dar nici de ajuns? Cînd pe lîngă acestea vin și alte nenorociri, cînd se vede că iel și cu ai lui sufăr și nu-i ținta de scăpare, nu i zi de mîntuire, ce să facă iel? N'are de cît două căi: orî să-și curme zilele orî să se amețească cu alcool, acesta îi aduce o fericire dobitocească: împrejurările sînt acelea-și, de cît iel le fericit, orî, mai bine zicînd, le nepăsătoriu; și doar nu începe de o dată a cădea în prăpastie, ci încet, pe încet. A-zi bea puțin dar mîne orî poi-mîne aceea și cantitate nu-i mai face acela și efect, deci trebuie musai să mărească doza; și așa treptat treptat până ce din lucrătoriu harnic care în alte condiții ar fi fost folositoriu lui și societăței ajunge un nenorocit alcoolie, cărui societatea îi zvîrle în față numele de bețiv, nume tot atît de vinovat ca și cel de *oftigos*. Că munca peste samă însoțită de mizerie le cea mai principală cauză a alcoolismului, dovadă că iel se găsește mai cu samă în clasa de jos. Ie ușor celui sătul, îmbuțat de toate bunurile, ostenit de trîndăvie doar, să zică, de ce nu-și cumpără mai bine pîne: pîinea nu-i mulțamește nervii, nu-i aurește serăcicia, pe cînd rachiu îl ogoaie de toate.

Cînd bogatul, abătut de bine, moleșit de vieța trîndăvă, zice că i nervos, caută ațîțare în cafea și bănturi delicate; cînd cantă

leac uritului în teatru și primblări, ce să facă oare cel serac istovit de muncă? Iel ar avea trebuință de odihnă, dar nevoia nu-i dă popas; organismul iese slăbit, iar sistemul nervos tocit îl pironeste locului. Dar copiii, nevoile, îl împing la lucru, cum să se puie iel în mișcare cum să se zvirlă din toropeală? Ieste înse un leac sigur, a nume alcoolul: ca prin farmec îl ațiță, îl face harnic pentru moment, scotocește din om orice putere pentru ca apoi să-l lase și mai abătut, a doua și a treia oară același leac până ce nu rămâne din om de cât o zdreanță aruncată prin spitale, merit să moară înainte de vreme. Și să nu se zică de ce nu cad și alții pradă beției cari o duc tot așa de reu, căci se poate răspunde: unele organisme tari în aceleași condiții se împotrivesc la unele boli ori nenorociri în vreme ce altele cad pradă, tot ast-feliu și cu alcoolismul; iese o boală, unii au destulă putere nervoasă, pot să ție mai mult timp pștept nevoiei, alții abătuți cad în luptă. Pe zi ce merge serăcicia crește și împreună cu iese alcoolismul.

Am văzut cât iese de primejdios alcoolul pe stomahul gol; cu atita iese mai grozav pentru seraci și muncitori cari adesea îl beau ca să le ție loc de hrană.

„Munca prea mare cum iese aceea a fierarilor, pitarilor, pie-rarilor etc. predispuie la alcoolism“, înșiși doctorii burgheji mărturisesc. Roech zice: „O stare în care trebuie se fi lipsit nu numai de toate plăcerile vieții, dar chiar, lucrând mult, să nu ai nici cât își trebuie musai, nu iese pricină rară de beție. Pentru a-și potoli foamea și pentru a fi în stare să muncească, pentru a-și încălzi slăbănogitul trup acoperit cu zdrențe, pentru a fi în stare să uite măcar pe un ceas serăcicia, nevoiașul aleargă la rachiu. Această otravă nu întirzie a i se face o deprindere, degrabă își uită familia și ajunge treptat la cea mai mare degradare fizică și morală. Nu trebuie înse de crezut că escesele alcoolice sînt rari în clasa bogată; dar în această clasă alcoolismul iese fizionomie deosebită, fenomenele cerebrale predomină, cât și îngrășarea pricinuită atit din băutură cât și din mîncarea bria“.

„Trîndăviea încă duce la alcoolism. Pricinile morale sînt destul de numeroase și de puternice pentru a împinge pe om în ghiarele beției. Scîrbile casnice, desprețul, mînia, gelozia, iubirea nenorocită, împing încă la acest vițiu. Omul care abuzază de băutură își slăbește organismul și pentru a repară puterile aleargă la escitante între cari cel mai însemnat îe rachiul. Tot cu această băutură îmblă să-și dreagă stomahul bolnav și prin această întrebuintare repetită, își înreutățește starea și-și pregătește, pîcirea. Acesta îeste cercul vițios în care se 'mvîrte bețivul“.

Am văzut că alcoolicul poate avea tot soiul de boale, ba, încă mai mult, toate boalele pentru îei sînt mai primejdioase; și totu-și uciderea fizică îe puțin față cu uciderea morală; cele mai multe crime sînt săvîrșite în stare de beție, alcoolul decordează întreg sistemul nervos; îe știut cum oamenii treji se înspăimîntă și nu se mai cunosc pe îei însi-și cînd li se povestește ceea ce-au săvîrșit fiind beți, bețivul îe un ins pierdut pentru societate.

Să vedem ce leacuri sau cercat pentru a combate bețiea.

În Rusia și Svediea se zice c'au vindecat pe unii bețivi, închizîndu-î și dîndu-le toată hrana stropită cu esența cea puturoasă a rachiului, și că așa insul se dezgustă pe tot deauna de rachi. Dar acest leac nu poate fi întrebuintat în țerile unde rachiul îe rafinat și sub formă de băuturi plăcute.

În Angliea și America sînt societățile de înfrînare, se zice că au oare-care rost înse cu un dușman atît de puternic cum îe alcoolul numitele societăți par tot atît de puternice cum îe un șoarece față c'un elefant. Acest leac nu va veni de hac alcoolismului, cum societățile de bine facere nu vin de hac pauperismului; și îele n'au alt rost de cît că țin de urit societăței burgheze. Îe ușor a vorbi de înfrînare după ce te-ai sculat de la o masă bună și îndestulată; și nu uitați nicî o dată că „sătulul nu va crede celui

flămînd.“ Dar cînd omul iese lihnit, cînd îi spînzură inima de foame și organismul i-î secăt de puteri, cînd împrejur totul ie chin și amărăciune; atunci omul va bea, va bea să uite de foame va bea să uite grija, să uite năcazul, va bea să uite că trăește. Așa dar în zădar sînt aceste societăți căci la iele nu se vor înscrie de cît acei cari și fără iele tot nu cădeau pradă beției.

Dar mai zic unii: să instruim poporul, să facem conferinți în cari s'aretăm cît ie de stricătoriu alcoolul. Nu zic, poate, pînă la un punct, să folosască, mult înse nu cred, căci cu vorbe, fie iele cît de frumoase, nu poți sătura pe cel flămînd și, după ce te va fi ascultat un ceas, ieșind de la conferință va intra în crăsmă zicînd: „O fi avînd dreptate, de cît un rachiuș tot nu strică.“

Noi înse credem că alcoolismul ie un efect al societății capitaliste, ie urmarea fatală a stărei economice de a-zî și cum societatea capitalistă nu poate fi scutită de pauperism așa nu poate fi scutită nici de alcoolism. Ie o chestie de igienă, dar igiena nu ține casă cu serăciea.

Se pot înse pune oare-cari stavili acestui reu: așa de pildă ar trebui oprită cu desăvîrșire fabricarea spirtului din pîne și cartofe de oare-ce alcoolurile din iele, a nume cel amilic și metilic; sînt cele mai stricătoare. Trebuie să se bea vin în loc de alcool, căci mai greu se îmbată omul cu vin de cît cu rachiu, de vreme ce iel ie față cu alcoolul cum ie opiul față cu morfina. Dar aceasta înșamnă a propevedui în deșert, căci guvernele capitaliste nu vor lovi nici o dată în interesul a sute de capitaliști fabricanți de alcool; al doilea că, ori cum, societatea capitalistă de a-zî are o siguranță îndirectă în bănturile alcoolice; căci ori ce s'ar zice dar cu cît o societate numără mai mulți nemulțămii cu atîta baza ie se clatină mai tare, dar cînd acei nemulțămii au un mijloc foarte ușor de a-și potoli, de a-și innăduși nemulțămirea, nu se gîndesc mai departe și ca unul ce crede că lumea ie nu mai cît o vede cu ochii se mulțămesc a-și innecă năduvirile în rachiu și dese ori cei mai energici sînt striviți de această otravă.

Aşa dar societatea capitalistă trage din alcool donă foloase mai de căpetenie: întâiu că scoate din om puterî nouă de muncă prin aţîţarea trecătoare, bine înţeles de la acei pe cari beţia nu i-a ruinat încă de tot, ce-va mai mult au şi munca mai ieften. Să luăm un exemplu. Unui lucrătoriu îi trebuie pe zi doi lei pentru ca să mănînce mai binişor, căci numai ast-feliu poate face zilnic aproape aceea-şi cătime de muncă, orî-care altul în condiţiile lui nu i va putea face concurenţă şi prin urmare să-i scoboare preţul. Dar presupunem că vin alţi inşi deprinşi cu rachiul; aceştia cheltuesc foarte puţin cu hrana, dar în schimb îşi aţîţă puterile cu rachiul; şi orî-cine ştie că de ex. la noi în ţară de două-zeci şi cincî de banî nu se poate căpăta de cît o hrană proastă şi puţină, dar rachiul se poate căpăta de ajuns pentru a ameţi şi încorda la muncă; asemenea inşi vor putea lăsa mai ieften munca lor şi vor face concurenţă celorlalţi; dar îel îşi vor consuma organismul fără al hrani de ajuns, îşi vor scurta viaţa, şi unii mai tîrziu alţii mai de vreme vor ajunge alcoolici şi ne în stare de a munci, căci ie cunoscut că puterea de a munci a alcoolicilor scade pe fie care zi; vine acela-şi lucru ca şi cum unul ar mînce din capete în loc să mînînce din procente, în asemenea caz capetele vor scădea pe fie care zi şi omul nostru va ieşi mofluz. Dar capitalul muncitorului ie puterea lui de-a munci, prin urmare buna stare a organismului, şi, dacă iel pe acesta îl sacă pe fie care zi, merge sigur spre o pieire pripită. Ce-î pasă înse stăpînului? În urma celor căzuţi vin destui cari în scurt timp vor cădea şi îel jertfe beţiei şi serăciei. Ce-va mai mult, aceştia coborînd salariile silesc şi pe alţii să lucreze cu acela-şi preţ nefindestulătoriu, şi decî, vrînd nevrînd şi aceştia trebuie să alerge la rachiul. Bine înţeles aceasta ie numai o mică parte din pricinele cari lucrează la micşurarea salariilor. Ceea ce înse putem spune cu siguranţa ie că a-zî salariile sînt atît de mici în cît muncitorul ie nevoit să alerge la aţîţarea stricătoare a rachiului, ie nevoit să bea mai mult de cît ie higienic; capitalistul înse câştigă de vreme ce are munca mai ieften şi lucrătorî mai supuşî.

Al doilea folos pentru burgheji iese că au o supapă de siguranță pentru cei nemulțumiți, cari în loc să se lupte pentru mîntuire se dau beției. Acestea sînt pricini pentru cari beția nu poate avea leac în societatea de azi. Și dacă lucrurile ar merge tot mai departe, dacă reul ar tot crește, cu drept ar trebui să ne desnădăjduim de viitorul omenirii, dar instinctul conservării iese cea mai bună strajă pentru păstrarea inșilor și a societăților.

Așa dar din articolul de față se vede că alcoolul luat în condiții neigienice și în cantități mari iese stricătoriu. *Mai mult încă iese de plin sigur că beția iese din pricina serăciei și nu de loc cum o cred mulți că serăciea iese din pricina beției **)

SOFIEA NĂDEJDE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*) Faptele din *Bonchardat* etc, etc,

Poezii populare din Munteniea

Colind de casă.

Ler-oi-lîo
Aici în ceastè curţi,
Ce-a născut, crescută,
Ler-oi-lîo
Doi meri d'alunei
Ler-oi-lîo
De toamnă sădiţă.
De vară înfloriţă,
Ler-oi-lîo
Infloriţi, înmăguriţă
Ler-oi-lîo
La tulpinî de mere
Mese de boîere
Ler-oi-lîo
Danţ de negustor
Ler-oi-lîo
Danţuri dăntueşte
Tinăru (cutare)
Toîag răsuceşte
Ler-oi-lîo (Arghir)
In sus l'azvîrleşte

In palme'l sprijinește

Și se ferecește

Ler-oi-lîo fericea

Fericea-mi de îel

Și d'ai lui părinți

Ler-oi-lîo

In zile ce au născută

Parte ce-au de avută

Ler-oi-lîo

De taică, de maică

Ler-oi-lîo

De doamnă frumoasă

Mumă cuvioasă,

Frumușel mi-l poartă.

Ler-oi-lîo

Tot cămăși de iiă

Cusute cu firă

Ler-oi-lîo

Sus la vîrf de meri

Ler-oi-lîo

Ieste un legănelă

Cine-mî șede'n elă

Ler-oi-lîo

Doamna Dumnealui

Ler-oi-lîo

Coase-mi, chindisește ¹

Ler-oi-lîo

Trage ²) căte-un firă,

Ler-oi lîo

Rupe căte-un mără

Ler-oi-lîo

1) Cîntă chindiea

2) Variantă: coasă

Și'n sus l'azvîrlește
Ler-oi-lîo
In palmă'l sprijinește
Ler-oi-lîo
Și se fericește
Ler-oi-lîo
Fericeă-mî de îea
Ler-oi-lîo
Și d'ai îei părință
In zile ce-au născută
Ler-oi-lîo
Parte ce-au de-avută
Ler-oi-lîo
De taică, de maică
Și de Domn frumoasă
Ler-oi mult mi-i cuvioasă
Frumușel mi-o poartă
Ler-oi-lîo
Îie ghiurghîulie ¹
Ler-oi-lîo
Fustă de cutnie ²⁾
Ler-oi-lîo
Ciorapî albișori,
Ler-oi lîo
Papuci gălbiori
Ler-oi-lîo
Pe la toc cu flori
Ler-oi-lîo
Mulți sînt jucători
Ler-oi-lîo
Tot la zile mare

1) cămășuie frumoasă
2) de mătasă

Ler oi-lîo
Zile de Crăciună
Și de Bobotează
Ler oi-lîo
Lumea 'ncreștinează
Lumea și norodu
Ler-oi lîo

NOTA. Auzit de la Safta de Ioc din București.

M. SCHWARZFELD

București 1887.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RĂZBOIUL DIN ZILELE NOASTRE.

(sfârșit)

După cum în încăperile în cari stau căldările și tunurile vapoarelor mari de război nu se poate stă de cît cu ațerisire artificială, tot așa va fi și în încăperile acestea ale forturilor. Un șir de asemenea forturi la depărtări potrivite unele de altele, legate prin o ridicătură neînsemnată și alcătuiind în totul o linie închisă (o circumferință, un patrat, o elipsă etc.) formează fortificația. Această linie ie apărată încă prin două linii de drum de fier așezate paralel cu linia ridicăturii. Pe acestea un șir de tunuri mobile purtate cu vapor. Dușmanii vor putea cu greu lovi cu ghiulele lor în aceste tunuri mișcătoare pe linia ferată și cari tot o dată vor fi așezate pe roatele lor ast-feliu în cît să se rîdice numai pentru a slobozi focul și apoi să se plece și ascundă. Încărcatul acestor tunuri și chiar țintirea asupra punctului în care vor avea a lovi se va face după metodele cunoscute, fără a le expune vederei dușmanilor.

Cum că asemenea fortificație are mai multă putere de împotrivire de cît sistemele actuale și pe lîngă toate acestea ie și mult mai ieftenă, după spusele lui Mougin, ie sigur; dar ori-cum totu-și nu asigură pe cei atacați împotriva năvălitorilor. Greșește propunitoriul lor crezîndu-le peste putință de luat.

Dar nici nu trebuie să cerem de la fortificații asemenea lucru. Fortificații peste putință de luat nu sînt; întăririle de pîcetră

din vrista de mijloc prieriră înaintea celor di'ntăiū arme de foc ; acuma vedem că întăriturile actuale încep a fi înlocuite prin fortificații de pteatră acoperite cu pămînt. Chiar dacă s'ar și află astă-zī un sistem de întărituri peste puțință de luat și de zdrobit, dar cine ne garantează că mîne poimîne nu se va face vre-o născocire nouă în artilerie care va face ca și aceste fortificații să fie prea slabe, de prisos ? Ce să mai zicem, cînd știm că fortificațiile se fac pe timpuri foarte îndelungate și cu mari cheltueli ? Ce să mai zicem cînd ie așa de ușor de făcut schimbări la tunuri ? Ie de ajuns înse pentru multe scopuri, să avem întărituri cari să poată fi o bază de operație pentru armată sau să poată apăra vre-o linie de comunicație însemnată și a nume pentru un timp oare-și care. Dacă dușmanul nu poate pune mîna pe neașteptate pe un oraș, pe un punct însemnat strategic sau pe o linie de comunicație, îl silim să întrebuițeze puteri foarte numeroase pentru a ncunjură întăriturile și mult timp pentru a-și alcătui parcul de asediu și în această vreme apărătorii au timp de a face întărituri mobile. Dacă, după cum se spune de oameni speciali, au să se poată face *fortificații mobile, cari să fie așezate la nevoie* (alecărora materiale și planuri firește trebuie să fie pregătite din vreme), nu numai că se vor economisi mulți bani și se va putea trage folos de progresele științei militare, dar cei atacați vor putea să se împotrivească mult timp și se vor lupta cu mijloace egale cu ale năvălitorilor. Pe urmă apărătorii țerei își vor face întăriturile apărați de tunurile lor, iar năvălitorii vor fi nefcetat expuși la loviturile acestor tunuri. Decī, pe cît cu puțință, în viitorii va trebui ca lupta să se petreacă la hotare. Cît de mult pot să se împotrivească asemenea fortificații ne dovedește Plevna, care fu întărită de Osman pașa în timp ce Rușii începuseră încunjurarea și care poate nici n'ar fi căzut, dacă nu i-ar fi lipsit hrana și munițiile. Ieste decī cu puțință ca întăriturile să joace mare rol în războaiele viitorului, atuncī cînd vor fi prefăcute cum am aretat și completate prin fortificații mobile.

* * *

Lupta între chiurasă și bombă, după cum am aretat'o, se urmează încă și mai cu mare furie în marină.

Lupta pe mare în zilele noastre samănă foarte puțin cu cea din timpurile din urmă. Fregatele de lemn puteau la vreme potrivită să se miște foarte înute și erau innarmate cu foarte puțină artilerie, așa că biruința se hotără prin abordare și luptă pîept ȳa pîept între soldați sau prin spargerea și innecarea uneia din corăbiil prin izbitură în coastă. Introducerea vaporului și mai mult încă a tunurilor cu bătaie departe, a adus mare schimbare; corăbiile de război sînt astăzi cu totul de fier sau de oțel și chiurasate strașnic cu table de oțel ori de schijă împotriva bombelor dușmănești. Au ajuns adevărați coloși, la cari pînzele nu pot fi de nici un folos și cari nu pot fi mișcați de cît cu cele mai puternice mașini și totuși chiar cu acestea sînt foarte pe jos în privința inutelei în mișcare și manevră. Aceste vase inze-late, împlătoșate, cheltuesc cîtîmî nespuse de cărbuni (unele din ȳele au putere de 6,000 de cai); proviziea ce poate luă corabia cu sine ajunge numai pe foarte scurt timp, și din această pricină puterile maritime sau văzut silite să întemezeze în toate părțile pămîntului magazii de cărbuni, unde să-și innoească vasele de război proviziile. Azi se pot face corăbiil grele de 12,000 de tone și ast-feliu am ajuns la margina posibilității, alt-feliu am face vase de război cari să nu se mai poată urni din loc. Aceste greutăți tehnice în construirea vaselor de război vor putea inse fi dezlegate de inginerii specialiști. Dar de cîtî-vă ani s'a născocit un dușman al corăbiilor împlătoșate, în potrive cărnua ȳele s'au părut multă vreme lipsite de apărare, în cît de o cam dată s'a părut că are să se schimbe fața războiului maritim. În vorba de *torpeduri* și *torpile* cari cu drept cuvînt au fost numite cele mai groznice unelte de război. Torpedul cel mai respîndit are formă de țigară și ȳe încărcat cu mult bumbac explosiv, ȳe făcut de Whitehead. Acest torped se mișcă prin aer comprimat și merge pe sub apă de la luntrea din care ȳe aruncat tot prin ajutorul

aîerului comprimat și lovește corabia dușmană. Când lovește torpedul în acea corabie se face explozie, care mai totdeauna scoate din luptă colosul împlătoșat cu oțel. În privința torpedului care se mișcă pe sub apă fără zgomot și se apropie de corabia dușmană ne băgat în seamă, se pare că asta nu va putea găsi nici un mijloc de apărare, se pare că n'are alt chip de cît să fugă spre a nu fi prea aproape de vasul cu torpeduri. Cu tunurile cele grele și mari nu se puteau apăra vasele de război și deci în privința torpililor se întrebunțază acum tunuri revolve ușoare.

Firește că atacătorii ȳeau și ȳei măsurii potrivite; luntrile cu torpile, cum le dă casa Schichaus, sînt mici, lungi numai de 30 sau 40 de metri, late de 4 sau 5 metri, înzestrate cu mașini de vapor foarte puternice și deci în stare de a se mișca foarte răpede. Pe lângă acestea luntrea se ridică foarte puțin de-asupra apei și toate părțile ce s'ar putea vedea sînt văpsite negru cenușiu, în cît chiar la lumina electrică foarte greu pot fi văzute de pe vasul amenințat. Nu-î ușor de scăpat de asemenea dușman, primejdios tocmai prin micșurimea sa. Și ce va mai fi cînd se va izbuti a construi corăbiile submarine cu adevărat practice și perfecte? Cele mai multe din acestea sînt până acuma, ȳe drept, numai pe hîrtie, caicul sub marin a lui Nordenteld nu are nici mijloace îndestulătoare pentru a-și înnoi aîerul de respirat și nici vre un mecanism pentru azvîrlit torpile; de asemenea nu s'a mai auzit nemică vorbindu-se despre corabia sub marină americană, „Peacemaker“, care vroea să nemicească războiul prin propriile lui mijloace. Acuma înse, luntrile cu torpeduri făcute la Schichaus în privința iușelei și în privința invizibilității sînt îndestulătoare pentru a pune în primejdie sistemul actual de flote. Sînt destui specialiști cari cred că de acuma s'a trecut vremea corăbiilor de război împlătoșate, după dînșii marina viitoriului are a constă întăi și întăi din un număr mare de luntri *autonome* înzestrate cu torpile și cu toate mijloacele de atac și de apărare, întovărsite numai de cîte-vă corăbiile mari de transportat proviziilor; apoi, din corăbioare cu tunuri și din încrușiătoare răpezi cari prin ră-

pegiunea lor să poată scăpa de atacul torpilelor. Acești specialiști desființază deci cu totul corăbiile înzelate. Totu-și sînt și apărători ai acestor corăbii cari așteaptă de la dînsese încă mult și pentru războaiele viitoare. Negreșit că ie de nevoie să se afile chip de a le apăra.

Corăbiile cînd stau pe loc pot fi apărate prin o rețea de oțel puternică așezată în jurul lor la oare-și care depărtare; atunci explozia se face cînd izbește torpila în rățea și deci nu ie primejdie. Ar putea fi primejdie numai dacă în urma torpilei întăiea ar veni a doua care trecînd prin borta făcută în rețea ar putea atinge corabia. Dar asemenea lucru ie greu de întîmplat, și atacătorii nu prea se apucă de aruncat torpile așa fără siguranță, căci is scumpe foc; un torped sistemul Whitehead, de pildă, costă 12,500 de franci. După încercările făcute de Engleji rețeaua poate apăra o corabie și cînd o încunjoară la o depărtare de 15—25 de picioare engleze. Dar ast-feliu de rețea se poate întrebuiță numai cînd stă corabia ancorată; o corabie în mișcare ar fi prea stînjinită, dacă ar purta cu sine asemenea rețea. Engleji au voit să afile cum se poartă o corabie înzelată în luptă cu torpilele; au făcut încercări cu corabia „Resistance“, împotriva căreia au slobozit mai multe torpile, din cari una a făcut explozie sub corabie. Cercetarea a dovedit că în adevăr corabia a suferit mari stricăcîuni, dar fiind că toate corăbiile au niște încăperi în cari apa nu poate pătrunde, de aceea corabia tot putea pluti și putea să se lupte cu dușmanul și apoi să se dreagă. Dacă mașinele corăbiei ar fi lucrat în vremea luptei, de bună samă că ar fi explodat și căldarea; dar să nu uităm că în astă încercare împrejurările au fost făcute într'adins prea priitoare pentru torpile. Firește inse că încercarea aceasta a dovedit că teama de torpile ieră cam prea mare. Dar s'a mers și mai departe; ieste vorba de a afile vre un material cît cu puțință de ușor care să înlocuească platoșa de fier ori de oțel și tot o dată să poată închide pe dată borta făcută de torpile. Pe urmă ar trebui să se umplă cu acest material ușor încăperile ce formează partea de de desupt a

corăbiei, pentru ca apa ce ar străbate în unele din Țele să umfle acel material și să oprească străbaterea altei ape. Incercările făcute cu canoie și cu plăci de plută n'au avut izbînda așteptată. De curînd înse se pare că Franțujii au aflat materialul dorit, Țe vorba de o celuloză făcută din fibrele nucei de cocos; nu se știe înse cum se face. Se spune despre această celuloză că Țe foarte ușoară, că se umflă foarte tare, soarbe multă apă și astupă ușor bortele, apoi se mai spune că nu putrezește, dacă Țe bine pregătită. Francezul Pallu de la Barrière propune să se învălească vasele de război cu o platoșă întreită de celuloză; mai propune de asemenea să se umplă cu celuloză de aceasta și încăperile din partea de jos a corăbiei. Aste corăbii nu s'ar mai putea înnece, căci ori ce spargere s'ar astupă îndată. Platoșa de oțel a-zî întrebuintată ar fi de prisos și acoperișul de oțel s'ar putea întrebuinta numai pentru a apăra căldările, mașinile și tunurile și decî s'ar putea în această parte întări mai mult și totu-șî corabia ar fi mult mai ușoară, mai Țețtenă, mai răpede la mișcări și la manevre, am avea și economie de cărbunî. Corăbii construite după acest sistem, bine înțeles dacă se vor dovedi și în practică însușirile acestei celuloze, ar putea să nu prea aibă așa mare frică de torpeduri; pe lîngă asta măcar în parte se pot preface după acest sistem și corăbiile actuale de război.

Propuitorii acestei năsecirî vād corăbiile înzelate Țeară-șî stăpîne pe mări la depărtare de țermuri, unde luntrile cu torpeduri nu le vor putea urmă de loc sau foarte cu greu. Căci pe de-o parte starea acestor lunturi pe ocean Țe peste măsură de anevoioasă și pe dînsele nu vor putea stă nicî ceî mai deprinșî marinari, pe dată ce marea va fi cum-vă turburată. Apoi torpedul, care se mișcă încet, cu greu va putea nimerî aceste corăbii mari și cari se pot cu ușurință mișca pe marea deschisă, Țear tunurile lor pot nemici luntrile cu torpeduri. Pe urmă luntrea cea mică poate luă cu sine numai puținî cărbunî și hrană; o flotă de asemenea lunturi ca să poată stă pe marea timp mai îndelungat trebuie să fie însoțită de corăbii cu provizii. Acestea înse pot fi

ușor sfărîmate de corăbiile de război și mai ales cînd vor fi despărțite de flota de luntre cu torpile, Pallu de la Barrière susține că în curînd și torpilele își vor pierde însemnătatea și că luptele marine ale viitorului au să ajungă din nou lupte de aproape ca în vechime sau lupte de artilerie sfîrșite prin abordaj. Se crede că tunurile revolvere au să aibă mare rol în aceste lupte. Di'mpotrivă apărătorii torpilelor cred că luntrile cu torpeduri vor fi mai mari și deci vor putea să îmble și pe marea adîncă, dar uită că ast-feliu vor pierde însușirea lor cea mai de trebuință invizibilitatea. Ori-cum putem să ne așteptăm la schimbări mari în această parte a artei războiului și lupta între sisteme va fi foarte îndăretnică. Care va birui nu se poate ști de pe acum?

* * *

Ne mai rămîne încă să spunem ce-vă despre aparatele și întocmirile ce se întrebunțază astă-zî pentru a ține comunicațiile între corpurile unei armate în vreme de război. A fost mai de multe ori vorba de însemnătatea drumului de fier pentru purtat războiul; cele mai multe state mari au în armatele lor trupe speciale pentru construit drumuri de fier, pentru condus trenurile etc. Tot ast-feliu iese și cu telegrafia; aparatele se deosebesc de cele din vreme de pace mai ales prin aceea că-s mai simple și mai ușoare de transportat. Experiența din cel din urmă război a făcut și pe Franceji și pe Germani să scoată din nou la iveală telegraful optic, despre care se zicea că-i prea învechit. Astă-zî are, de pildă, armata franceză un corp mare înzestrat cu aparate simple pentru făcut semnale; lumina soarelui sau a unei lampe concentrată prin lentile într'un fascicul se întrebunțază spre a da la răstîmpuri mai lungi sau mai scurte semnale cari se observă la cele-lalte stațiuni cu ochiul gol ori prin lunete. Din durata deosebită și din gruparea acestor semnale iese o limbă alcătuită după modelul alfabetului lui Morse; afară de acestea se pot și fotografia aceste semnale.

Foarte mare însemnătate are pentru arta războiului navigația aëriană. Une-ori se pare că iese va revoluționa cu desăvîrșire

arta războiului, alte ori se părea că și-a pierdut ori-ce importanță și peste cât-vă timp, după vre-o perfecționare, venea din nou în discuție. După entuziasmul ce urmasse celor întâi călătorii în balon ale lui Mongolfier și Charles în anul 1783, urmă foarte răpede o descurajare obștească, pe dată ce se văzu cât de slabă siguranță dă acest felii de navigare în aer și mai ales cînd toate încercările de a cîrmui baloanele rămăseseră zădarnice. Revoluția franceză nu lăsă problema în părăsire și cînd Franția amenințată chemă toate puterile patriei pentru a se apăra, atunci se întrebuintă și această invențiune în război: în lupta de la Fleurus la 26 Iunie 1794 întrebuintă Franțuții un balon umplut cu hidrogen, pentru a observa pozițiile Austriacilor. Trupa de soldați special însărcinați cu baloanele fu în curînd desființată, dar chestia cîrmuirii baloanelor, pe care o credeau cam prea însemnată, nu încetă de a năcăji pe cercetători. În curînd s'a dovedit că baloanele sferice, deși pot să fie în stare a urca greutăți cât de mari și a se sui cât de sus, dar au greșul că nu pot fi cîrmuite. Pricina iese că din pricina formei lor nu se pot împotrivi vîntului, ei sînt duse după cum suflă acesta. Mai ales cînd se deșartă o parte de gaz și se fac încrețituri în balon, atunci vîntul le iese și mai cu ușurință. Generalul Meusnier a statornicit cel di'ntăiu principiile raționale pentru construirea baloanelor ușoare de cîrmuit. După dînsul balonul trebuie să fie lungăreț și să aibă în lăuntru un balon mai mic de la început gol, dar care să se umplă cu aer diu a față, cu cât va pierde balonul cel mare gazul cu care-l umplut. Ast-feliu păstrăm forma balonului celui mare și împiedecăm încrețirea lui. Pentru mișcarea balonului propuse Meusnier *helicea*, care pe atunci nu se întrebuintă încă nici la corăbii. Din nefericire planurile lui rămăseră aproape necunoscute și tocmai în 1852 construi Henry Giffard după principii asemănătoare cu cele pomenite un balonaș lungăreț și cu helice, dar helicea o mișcă prin o mașină cu aburi... Se vede ce primejdie! Foc sub un balon cu gaz lesne de aprins! Curajul lui Giffard fu încoronat cu succes, izbuti iesel cel di'ntăiu a se ținea

pe loc împotriva vîntului; nu putu înse să învingă vîntul și să înainteze, din lipsă de putere a motorului. Peste cîțî-vă au construit alt balon mai mare, tot după acest sistem, dar nu avu izbîndă mai bună și de atunci se lăsă de aceste baloane și construi numai de cele legate, captive, cum le zic.

Orî-cum Moedebeck are dreptate cînd spune că iese meritul lui Giffard de a fi trezit în Franția interesul pentru navigația aîeriană, de a fi întemeiat o industrie privată și de a fi fost cel care a împins la formarea *societății franceze pentru navigarea aîeriană*. Descrierea lui Moedebeck, „Navigarea aîeriană în dezvoltarea iese cea mai din urmă“, ne-am folosit în parte pentru cele spuse.

Față cu activitatea ce se vede în Franția în această chestie iese bine să amintim de planurile și de modelurile unui German, inginerul Haenlein, care propunea și iese un balon lungăreț, cu helice și cîrmă, dar în loc de motor cu abur un motor cu gaz, luat chiar din balon și aprins prin scînteile unui aparat de inducție. Din nefericire nimeni nu-î proroc în patria sa și ast-feliu Haenlein nu putu afla nici în Germania, nici în Austria mijloace de a face încercări mari și propunerile lui fură uitate.

Ineunjurarea Parisului a dat, precum se știe, Yeară-și mare însemnătate baloanelor; numai prin iese au putut asediații stă în legătură cu Franția. În totul, în cele 4 luni au plecat din Paris 64 de baloane cu 155 de persoane, 363 de hului meniți a aduce scrisori la Paris și cu 9,000 de chilograme de răvașe. Di'mpotrivă încercarea de a veni înapoi în oraș, folosindu-se de un vînt priincios, nu izbuti și de aceea guvernul apărării naționale înțelese nespusa însemnătate de a avea baloane ce s'ar putea cîrmui. Ingeriul de marină Dupuy de Lôme primi însărcinarea de a construi unul. Lucrările au fost părăsite o dată cu capitularea Parisului, dar au fost urmate mai tîrziu și sfîrșite în 1872. Balonul iese după modelul lui Giffard, dar în loc de a întrebuiță pentru mișcat helicea nu motor oare-care mecanic, întrebuiță opt oameni și de aceea iușeala cîștigată a fost prea mică de tot. În anul 1878 Tissandier

făcû pentru întâea-și dată un balon cu motor electric și cu pilă galvanică drept izvor de putere.

După acest model vor fi lucrat balonul lor căpitanii Krebs și Renard, ale căror experiențe au ajuns atât de vestite. Construcția balonului s'a făcut în stabilimentul militar pentru baloane, la Chalais-Meudon. Mult nou nu aflăm despre acest balon numit „La France“, vedem înse că a dat balonului formă de țigară în loc de forma cilindrică obicînuită până acuma; dar au meritul de a se fi folosit de încercările înaintea mergătorilor lor. Se știe că întâea încercare cu acest balon s'a făcut la 9 August 1884 și atunci pentru întâea oară s'a văzut aîeronauți izbutind a merge o bucată destul de mare asupra vîntului și apoi a se înturna îeară-și la locul de unde porniseră. Publicul primî cu entusiasm această veste, dar în curînd se reci, cum văzû că alte încercări făcute după aceea n'au mai dat așa bune rezultate. Cetim în „Die Neue Zürcherzeitung“ părerea unui om cunoscătorî în aceste lucruri că avem astă-zî mecanismul trebuitorî pentru a mișcâ și a cîrmui baloanele, dar ne lipsește încă un motor destul de puternic pentru a dâ vieată și mișcare îndestulătoare acestuî mecanism. S'a dovedit că motorul electric îe neîndestulătorî, de oare-ce bateriile electrice își păstrează puterea numai pe foarte scurt timp, îear acumulatorî nu pot fi întrebunțați din pricina greutăței. Decî nu ne rămîne alta de cît să ne înturnăm la mașina cu aburî, ca Giffard la 1852; dar și aceasta are prea mică putere față cu greutatea îei. Se va izbuti oare să o prefacem pentru acest scop? Locotentul Moedebeck din corpul aeronautic al armateî germane, și judecatorî foarte competent, spune următoarele:

„Încercarea luî Renard o putem privi ca o experiență plină de interes, îea dovedește că îe cu puțință să cîrmuim baloanele în unele împrejurări și ne arată ce trebuie să cercetăm încă. Renard crede că va putea face un balon, care să ajungă a avea îuțeală de 10 metri pe secundă; aceasta va fi de ajuns pentru a călători în potriva vîntului mai tot anul. Dar mașina luî de a-zî îe cu putere de 9 cai-vapor și pentru a ajunge la îuțala de 10 metri pe se-

cundă îi trebuie una cu putere de 31 de cai-vapor; ȳear dacă ar fi vorba să avem un balon care să poată fi cîrmuit orî cînd a fară de vremea de furtună, ne-ar trebui o maşină cu putere de 104 cai-vapor, adecă o maşină care să deă 15 metri de iuţeală pe secundă. Fireşte că ar trebui ca maşinele acestea să nu fie mult mai grele de cît cea de acuma, care cîntăreşte 611 chilograme. *Deci dezlegarea construirii de baloane bune şi uşoare de cîrmuit contra vîntului se reduce la aflarea unei maşini puternice, dar uşoară.* Toate celelalte ca forma balonului, organele de mişcare etc., lucruri despre cari se vorbeşte cu atîta stăruinţă de cătră născocitorii noi, nu ne înfăţoşază nici o greutate tehnică peste putinţă de învins. Ce ne păstrează viitoriul nu putem prevedea. Zece ani în urmă nu puteam avea atîta încredere în viitoriul ca astă-zî. Materialul pentru construit maşini uşoare iese foarte din bîelşug, întăiū şîntăiū bine cunoscutul aluminiu şi magneziul. Dar nu le putem încă pregăti aşă de jeften, pe cît ar trebui, dacă iese vorba să cîştige navigaţia aîeriană vre-o însemnătate mai deosebită.“

Orî-cum pînă atunci are să mai treacă timp. Cît despre alte propuneri, cari îndeamnă să lăsăm cu totul la o parte baloanele umplute cu gaz şi să ne căutăm mîntuirea în maşini zburătoare mai grele de cît aîerul, spunem numai atîta că, pînă acuma, pe cît ştim, nu s'au născocit de acestea aşă de însemnate în cît să se cuvie a vorbi despre dînsule. Pînă la balonul cu cîrmă trebuie decî să mai aşteptăm şi decî să ne liniştim de o cam dată în privinţa acestor baloane întrebunţate ca arme de atac. Cît despre plan, iese destul de uşor de priceput: Balonul iese cu sine boambe încărcate cu dinamită şi le sloboade de sus asupra armatelor sau oraşelor menite nemicirei. Autorii acestei idei aşteaptă de la realizarea iese pacea veşnică, nici mai mult nici mai puţin. Păcat numai că din înnălţime şi din un balon nestatornic iese greu de nemerit.

Dar îndeaprtînd ast-feliū de fantazii nefînfrinate nu vroim să spunem de loc că navigaţia aîerienă aşă cum iese astă-zî nu poate să fie de folos. „Chiar balonul cîrmuit, aşă cum îl are acum Fran-

ția, zice Moedebeck, poate fi de mare folos pentru apărarea unei cetăți uriașe cu Parisul, dar numai pentru asemenea cetăți; afară, la câmp, ar fi prea greu de întocmit și de așezat aparatele pentru a umplea și transporta colosalul balon, precum și pentru a-l păstra și întrebuința, iar folosul în comparație cu atâtea silinții ie neînsemnat. Deci trebuie să întrebuințăm de o cam dată numai baloane legate și slobode pentru arta războiului, și acestea zi pe zi au mai mare însemnătate. Toate armatele mari se silesc a introduce baloanele și a le înmulți. În Franția fie-care corp de armată are un balon legat cu toate ale lui. Germania se știe că ține foarte mult samă de născocirile militare și vedem că din regimentul drumului ferat s'a prefăcut o parte pentru navigația aëriană. Ast-feliu a fost în multe alte state; chiar China și-a comandat baloane & la aeronauticul Gabriel Yon la Paris. Numai Austro-Ungaria, după spusele ziarului „Oester. Ung. Wehrzeitung“, a ramas în urmă; se pare chiar, așa ne spune foaiea citată, că Austriacii au de gând să nu aibă în viitoriul război baloane, după cum la 1859 n'au avut tunuri ghintuite, iar la 1866 n'au avut puști cu ac.

„Călătoria cu balon liber, ca și cea cu corăbiile pe marea, ie o artă, care trebuie învățată și bine deprinsă; trebuie să știi a întrebuința fie-care curent de aër, a te folosi cu ghibăcie de lest și mai ales trebuie de știut a cruța gazul. Tot așa de însemnate sînt înse observările și cunoștințele meteorologice. În Franția Giffard și după dînsul Renard au dat regule prețioase pentru construirea de baloane și pentru chipul de-a călători cu dînsule; societatea franceză pentru navigația aëriană se îndeletnicește cu formarea unui *breviar* pentru navigatorii cu balonul. Aeronauții militari din Germania nu se lasă mai pre jos; mai o zi nu trece fără încercări și călătorii cu baloane legate și slobode, și cu aceste prilejuri se fac și observații meteorologice.

„Întrebuințarea militară a baloanelor slobode și legate iese felurită, mai ales ca minunat mijloc de-a afla pozițiile dușmanilor atît în luptă cît și la asediarea orașelor. În luptă se întrebuințază

mai ales balonul legat, în cablul căruia sînt împletite sirme, prin ajutorul cărora cei din balon pot comunica, fie prin telefon, fie prin telegraf, tot ce văd de la acea înălțime. Apărătorii unei cetăți pot prin baloane slobode ori prin semne făcute din baloane legate, sta în comunicație cu lumea. Incunjurătorii pot prin baloane afla ce se pregătește în orașul împresurat. Foarte însemnată este și fotografia, cu care se îndeletnicesc mult aëronauții. Ast-feliu ofițerii germani au luat din balon fotografia fortăreței Spandau și au ramas înmărmuriți de exactitatea planului, deși fotografiarea se făcuse foarte îute.

* * *

Se vede deci cum atîta mulțime de muncă și de știință omenească se cheltuiește pentru scop de război și nemicire. Și zi pe zi se mărește această cheltueală, din ce în ce se întrebuintază mai mare aparat tehnic pentru a purta un război în zilele noastre. În această privință nu stăm la sfîrșitul, ci la începutul dezvoltării. Neîncetat și din ce în ce mai rîpede cresc sarcinile militarismului, pe cîtă vreme va dură sistemul actual în Europa.

Lupta de concurență între capitaliști îi silește să întrebuinteze mașini nouă, perfecționate, cari cruță munca omenească, iar pe mașinile actuale le face fără valoare; mașinile cele nouă fac munca din ce în ce a mai mulți lucrători și fac supraproducția din ce în ce mai grea de tîmădnit.

De asemenea lupta de concurență între statele militare lucrează revoluționînd tehnica din ce în ce mai mult. Astă-zî mașinile și mijloacele războiului pot fi într'un moment făcute nefolositoare prin vre-o nouă născocire sau perfecționare. Dar această revoluționare a tehnicei lucrează alt-feliu de cît în producțiune. Iea nu face de prisos un număr mare de oameni, ci cere di'mpotrivă tot mai mulți și mai mulți. Cu cît mijloacele de nemicire cresc, cu atîta sînt mai colosale și masele de oameni ce li se pun în potrivă. Și nu duc la supra-producțiune, ci la răsipă, la cheltueală de ban și de sînge. Din ce în ce mai puținii oameni în fabrici și la munca de pe cîmp și tot mai mulți în cazarme; magaziile

din ce în ce mai pline de fier, cărbuni, proviziuni, arme; cererea pentru tunuri, proviant și cai din ce în ce mai mare: în adevăr frumoasă armonie.

BERNHARDT ZERBST

Nota. Aflăm din ziarul „Gleichheit“ că Germania s'a hotărât în sfârșit și iea să-și înlocuească puștele sale cu calibrul de 11 milimetri prin puști cu calibrul de 8 milimetri. Asta ie o lămurire adausă la cele spuse de autorul nostru în privința aceasta. Câtă cheltueală presupune această prefacere se înțelege de la sine, căci țeviile vechi nu mai pot fi întrebuințate. (Ie o cheltueală de peste 65 de milioane de franci). A-zī mine astă transformare se va face și la noi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VIEATĂ PENTRU VIEATĂ

povestire de *Hjalmar H. Boyesen.*

Orașul Vardoe în Norvegia ie pe o insulă sub cercul polar nordic, unde Iearna ține nouă luni; în celelalte trei luni ale anului ie de asemenea foarte recoros. Totu-și Ietmund Tangen nu cîrtea pe soarta care-l pusese pe loc bucătă de pămînt așa de aspră și de neroditoare. Ie de crezut că la naștere a primit în față o suflare de vînt rece îngheșat de la mîeează noapte, de la polul nordic, de putea suferi așa de ușor frigul. Frigul îl făcuse atît de serios și de liniștit cum Ieră acuma.

Numai față cu fiu-su Paul aretă mai blind; căci Paul Ieră un copil slab, nenorocit a căruî vieață se putea asemăna cu o flacără mică, o flacără care neliniștită scade și crește ameninșînd să se stingă în fie-care clipă.

Mai mult ședeă în pat; une-orî cetea, alte dăși privea la figurile ce sînt pe cutiile de țigări și adesea stătea cu totul liniștit și privea neclintit fără țintă în gol. Foarte mult se gîndeă Paul la toate istorioarele frumoase, ce le cetise; stăpînitorî Europeî orî femeile cu ochî negri și violenî din țerile călduroase îi umpleau sufletul cu dorul de-a putea vedeă și cunoaște cele ce cetise. În

*) Autoriul ie norvegiean, noi Iuse am tradus'o din traducerea germană făcută de *B. Egerts* și publicată în *Wochenblatt der N. Y. Volkszeitung* de la 23 Mart 1899.

mintea sa se vedeă prin dumbrăvī de finicī, se odihneă pe colinī pururea verzī și priveă ceasurī întregī la marea zgomotoasă și spumoasă.

Așă treceau zilele și nopțile bolnavului. Cînd ȳeră obosit dormeă și nu se mai gîndeă. O lampă ardeă pe masă lîngă patu-ȳ; căcī afară ȳeră furtună și întunec beznă. Casa pîrfeă din încheieturile sale ca o corabie în vreme de furtună, dar Paul trăeă în șerile sorite de la mîează-zi, unde cresc portocalele aurī. Numai cînd tată-su sau frate-su Narve veneau din dugheană să aprindă lampa și să dea mîna cu ȳel, fșī aminteă Paul de realitatea aspră. Tată-su lăsă pururea după sine miros de odgoane unse cu păcură, de tutun și de pește sărat, visurile bolnavului nu puteau să sufere asemenea lucrurī și fugeau.

Sosirea lui Narve ȳeră mai puțin neplăcută, căcī ȳel miroseă cel mult a pește numai și aducea la fie-cari două sau treī septămīnī portrete nouă. Une-orī ȳera făcut pe dîsele un domn mare care se veseleă peste măsură de-o bucată de sopon, deși nu se păreă să aibă nevoie așă mare de sopon; alte orī ȳeră o damă din veacul de mijloc ținînd în mînă un șip cu apa vieței sau cu altă ce-vă de acest felīū.

Dar cînd soseă vara cea scurtă, se făceă schimbare în vieața lui Paul. Toată insula se acoperea cu nenumărate florī selbatece și în fie-care duminecă veneă Narve, îl luă în brațele-ȳ puternice, îl duceă pănă la șerm unde fī așteptă o luntre. Toată ziua imblau pe marea luminoasă, pănă ce soarele roș aurīu se plecă spre apus. Lunecau pe lîngă munți de ghiață plutitorī și pe lîngă stîncī ascuțite, păseri de marea le zburau pe deasupra capetelor, și nicī un nouaș nu turbură ceriul albastru.

Paul ședeă cu ochiī pe jumătate închiși în luntre; păsările și stîncile nu-ȳ făceau nicī o plăcere, ci privea drept la ceriul albastru. Și cînd icī și colō treceă vre-un nouaș, atunci bolnavul vedeă într'însul vre-o ființă minunat de frumoasă orī vedeă vre-un monstru. Așerul curat fī făceă bine și cînd Narve tîrziu după apusul soarelui vîslea spre șerm, atunci începeă a se plînge; căcī ȳel ar fi stat pururea pe marea.

La asemenea împrejurări fratele mai mare iera reu primit. Narve iera înse deprins a auzi vorbe rele de la tată-su, de cînd setre-zise pe lume. Deși Narve iera bun la inimă și fiu ascultătoriu, totu-și Ietmund părea a avea adîncă nemulțămire împotriva lui; une-orî aî fi putut crede că dă vină fratelui celui mai mare pentru boala celui mic. Iel, ca întăiū născut, luase atîta putere pentru sine, în cît nu mai remăsese nemică pentru al doilea. Ietmund își areta nemulțămirea numai rare orî; dar iera foarte rece pentru Narve. Tînărul privea aceasta ca un lucru de neînăturat și iubea din toată inima pe frate-su cel bolnav. Așa crescū Iel, ajunse bărbat și simțea foarte bine cît de puțină iubire i se dădea. Adesea îi venea îngînd să fugă din casa părintească; dar remănea pentru fratele său cel mic. Ba chîar se grăbi a luă loc la tejghea, pentru a face economie de banî, căci alt-feliū ar fi trebuit să ție un comis, pe care tată-su nu putea să-l plătească regulat.

Dar iera lucru păcătos; suferea ca o pasere închisă în cușcă. căci Iel iubea libertatea. Mare și puternic iera Iel și înnegrit de furtunî ca un adevărat marinariū. Din anî săi cei mai fragezî nu putea să sufere nici o mărgenire a libertăței sale. Pe marea se simțea a casă la dînsul, aîerul rece și înghețat îi plăcea. Vieața în zona arctică făcuse din Iel, ceea ce iera; fie-care tră-sătură a lui areta că-i om din țerile nordice. Poate să-și închi-puie cine-vă cît de nesuferită îi iera vieața în acea dugheană joasă și mică; dar fu noroc că-și luă asupra sa acest jug greu, căci într'o zi căzū tată-su, lovit pe neașteptate la pămînt și murind îi șopti: „Ingrijește de copil... Narve... îngrijește de copil“.

Lucru cîdat Paul nu se turbură mult de moartea tătine-su, poate pentru că nu putea încă măsură nenorocirea, ıear lui Narve i se rupea inima de durere. In acela-și timp descoperi că tată-su stătuse foarte aproape de faliment. Intăiea lui eugetare fu că a scăpat în sfîrșit de dugheana pe care atîta o ură. Lumea se întindea fără sfîrșit înnainte-ı și de acuma putea după plăcerea inimei sale să o cutriere. Cunoștea ascunzătorile marsuinilor mai bine de cît orî cine din Vardöe și făcuse și o născocire, un chip nou

de a arunca de departe cu harpunele. Cu timpul nădăjduie să câștige mulți bani cu aceasta. Vroeă să lucreze până va afla calea la bogăție și fericire. Dar ieră o pîdedcă la frumosu-î plan: nu puteă părăsi pe Paul și nici nu-l puteă luă cu sine la vînat. Cugeta mereu dar nu puteă afla nici un chip de scăpare și la urma urmei își lăsă visurile cele frumoase și intră comis la urmașul tătine-su.

Luî Paul nici nu-î trecea prin gînd de jertfa aceasta ce i-o făcuse frate-su; trăcă în lumea-î fărîmcată și pe cît timp nu simțea dureri și aveă istorii nouă de cetit, nu dădea voie nimărui să-l turbure. Dar cînd iearna veni și bîetul lui trup bolnav se încovăea de dureri, pîerdû răbdarea și începû a fi morocănos și ațîțat. Narve vedeă cum din zi în zi, din septămînă în septămînă Paul ieră tot mai slab, și-î trecû prin minte gîndul, că, atunci cînd s'ar închide pe veci ochii lui visători, va fi în sfîrșit și iel slobod și va puteă trăi cum și unde-î va plăceă; dar pe dată își aminti de făgăduința dată bătrînului la ceasul morței și iubirea pentru bolnav se trezi ieară și cu putere nouă. Ieră cu totul nemulțămît cu sine însuși că i trecuse asemenea gînd în cap.

Intr'o noapte, șezînd lîngă patul lui Paul și privighindu-î somnul, își aduse aminte că nici tată-su nici iel nu chîemase vre-un doftor.

Iear cînd se trezi Paul îi zise cu blîndeță: „Sermane copile, n'ai pe nimene de cît pe mine!“ Apoi dezmierdînd cu mîna-î rece obrajii fferbinți ai bolnavului îi zise: „Îți voi fi credincios până la sfîrșit“.

In ziua următoare, ca pentru a-și liniști conștiința, merse la doftor și-l rugă să vie să vadă pe bolnav. Paul se supuse posomorit la cercetare. După ce o sfîrși doctorul ieși; Narve îl așteptă.

„Îi trebuie ce-vă ce nu-î poți da“, zise doftorul, „o climă stîmpărată! nu poate suferi iearna cea lungă și aspră de la noi“.

„Și trebuie să moară?“ strigă Narve îngrozit.

„Poate să mai trăească cel mult o iearnă; dar a doua, nu“.

* * *

Fața întinsă a mării înghețate, lumina flacărilor aurorei bo-reale, țipetele păsărilor de mare, când se învîrtesc în jurul vârfulor de stînci, valurile uriașe ce se innălță cît casele, luntrile păsărilor cari cu pînzele întinse se duc spre miează-noapte și apoi se întoarnă greu încărcate — acesta iese nordul! Aceste icoane treceau prin mintea lui Narve, când plin de întristare se gîndeă că va puteă fi nevoit să-l părăsască. Se ruga lui Dumnezeu și nădăjduia că tot se va puteă află vre-un chip pentru a scăpă de această crudă datorie. Dar vieața frăține-su iese în minele lui. Nu trebuia să-l scape de moarte? Nu făgăduise să-l cruțe și să-i îngrijască de vieață? Ar mai puteă oare fi fericit pe acest pămînt, dacă ar cumpără libertatea sa cu moartea lui Paul?

Aste întrebări chinuiau pe Narve zi și noapte. În sfîrșit își zise că va scăpă vieața lui Paul, numai de-î va dă dumnezeu bine-cuvîntare, întîmple-se ori-ce. Conștiința acestui om nalt și tare ca un uriaș iese foarte delicată și nu se lăsa amăgită prin nici un chip. Luase sarcina cea grea pe umerele sale și nu vroea să aștepte până când va fi prea tîrziu a da ajutoriul frăține-su. Își întrebuiță decî toate silințele pentru a adună bani de ajuns pentru a aduce pe Paul într'o climă stîmpărată.

Cei opt taleri ce luă pe lună de la dugheană îi cheltuia pentru a trăi iesel și frate-su; decî trebuia să caute alt mijloc de eștiig. Din fericire se pricepeă la împăiat animale, și fiind-că Engeljii dau mulți bani pentru păseri și alte animale împăiate, nădăjduia să poată adună într'un an cei o sută de taleri ce-î trebuia pentru călătorie. Mult înainte de zoriile zilei îl puteai vedea cu pușca pe umăr umblînd pe stîncile pustii sau ducîndu-se în insulele vecine unde cloceau paserile, și pururea venea încărcat de vînat. Nu spuneă lui Paul că toate acestea le face pentru dînsul și Paul vedea cu mare plăcere expedițiile frăține-su cari pururea aducea rețe eider, meuve și cormoroni.

Iubirea cătră frate-su îl ținea pe Narve pe picioare; îi ținea ochii deschiși, când venea somnul să i-î închidă. Taler cu taler

adună, și comoara creștea din ce în ce. La sfârșitul anului avea 56 de taleri. Mai lipseau 44! Și se gîndea că vine iernă a doua și că Paul va muri, după spusa doftorului. Vara nu aduse bolnavului puteri nouă; în cele di'ntăiū zile ale lui septemvrie începū a slăbi din ce în ce și la fie-care clipă putea să i se stingă o vieață atît de slabă.

Narve care cu atîta mai cu iubire ținea la planul său cu cît se apropiea mai tare de țel, ieră desnădăjduit. Cercă să împrumute ceea ce-i lipsea de la stăpînul său; dar acesta îi respuse aspru. Adesea găsea cîte un prilej de fugea din dugheană și venea să-l vadă pe bolnav. Acolò stătea lîngă pat și-și frîngea în tăcere mînele; se uita la iubitu-i frate și-l vedea așa de prăpădit în cît se temea că nu va mai fi chip de a-l scăpă. Apoi mergea îndăret și-și împlinea datoriile ca'n vis. Nu știea ce făcea; avea numai un gînd: că va afla pe frate-su mort.

Intr'o zi stăpînul îl trimese pe o corabie englezască să vîndă somoni. Pe corabie iera mare turburare pentru că un matelot căzuse de pe catarg și murise. Căpitanul ar fi vrut să plece pe dată, dar nu îndrăznea să plece fără numărul regulamentar de mateloți. Cum văzū pe Narve, care semăna a adevărat marinariū, îi dădu doi pfunzi sterlingi și drumul slobod îndăret, dacă ar vrea să între mărinariū.

„N'am nevoie să-mi asigurî înturnarea, dar dacă vreî să mă lași să ieau pe frate mieū cel bolnav, atunci mă învoesc“.

„Fie“, zise căpitanul.

Ast-feliū se făcu învoeala, Narve visli răpede spre țerm, și în grabă năvăli în odaia lui Paul. Ah, acesta stătea cu gura deschisă, cu obrazii scofilciți și cu ochii pe jumătate deschiși ca și cum ar fi fost mort. O clipă stătū Narve nemișcat, îngrozit; apoi apucă pe frate-su de mînă și-i căută pulsul. Mulțămită lui Dumnezeu, tot trăește încă!

„Frate“, strigă iel ațîțat, plecăm astă zi!“

Pe jumătate în vis murmură bolnavul ca respuns:

„Da ... plec astă-zi ... la Dumnezeu!“

„Nu, Paul, nu! Nu la Dumnezeu, în America“.

* * *

După o lună de cercetări zădărnice Narve Tangen își găși în New-York loc de comis la un neguțitoriu norvegian a nume Tulstrup, care făcea negoț cu pește din Norvegia.

Indelungata experiență a lui Narve îl făcuse cunoscătoriu la asemenea marfă și putea descoperi cele mai mici falșificări. Iera neprețuit pentru stăpînu-su și în stare de-a trăi fericit; dar cu toate acestea nu se simțea mulțămît. Se simțea bolnav și slab, și toată energia veche părea a-l fi părăsit cu totul.

Numai gîndul la Paul îl făcea în stare a-și împlini datoriile. Ingrozitoriul zgomot a-l drumului de fier îl turbura și năcăjea și cu înfocare dorea liniștea singurătăței nordice. Plîngea ca un copil cînd se gîndea la orașul în care se născuse, la stîncele și la păsările de acolo.

Dar drumul spre casă i se părea închis pe vecie; toată viața trebuia să și-o petreacă în această țară străină. Cîntecele nordice și țipetele păsărilor selbatice nu vor mai resună la urechea lui!

Singura-i mîngîiere ieră, că Paul pe zi pe zi se întărea mai mult; din zi în zi prindea mai mult gust la viață, și începîtu a învăța cu sirguintă englezește. Fata lui Tulstrup, domnișoara Ida, care compătimea pentru soarta acestor doi frați, venea în fie-care demineață și vorbea cu dînsul cîte-va ceasuri englezește.

Inelele cu diamante pe degetele ieî, haînele delicate și de culoare deschisă, penele de struț de la pălăria ieî umpleau pe Paul de admirare și de plăcere. În Vardöe văzuse numai femeî cari purtau stofe groase țesute chiar de dinsele; dar această ființă delicată cu zîmbet dulce, cu păr moale ca mătasa și cu mîni micuțe i se părea o ființă aproape cerească. De s'ar fi putut primbla cu dînsa prin pădurile de curmalî; cari după părerea lui încunjurau orașul, atunci fericirea lui ar fi fost deplină; și își zugrăvea mărețea acestor păduri umbroase, cari de bună samă trebuie să fie pline de parfumuri cerești.

Fierbințala vereî care urmă după sosirea lor în New-York

lucră foarte bine asupra sănătății lui Paul, dar aduse îngrozitoare chinuri lui Narve. În timp ce Paul ședea vesel cu Ida, glumea și vorbea cu dînsa, fratele cel mare se lupta cu o slăbiciune foarte mare. Sudoarea stătea în picături mari pe fruntea lui și ieră adese ori gata se leșine; atunci luă cîte-o bucătică de ghiață și o lipea de tîmple. Crezî că va putea suferi mai ușor clima, dacă își va căuta să aibă de umblat, în loc de-a stă vecinic locului. De aceea într-o duminică după amiază-zi se primblă prin aleele parcului central, unde ierău tot felul de animale. Privirea lui căzu asupra unui urs polar, care alergă încoace și în colod prin cușcă și săpă cu ghiarele borte adînci în pămînt. Lăcrimi îi veniră lui Narve în ochi, cînd văzu pe acest tovarăș de suferinți.

„Tu și ieu, sîntem în aceea-și stare“, zice iel; „turbezî vechiî prieten, și dacă nu dă dumnezeu nicî un ajutoriî, turbez și ieu în curînd“.

„O să nebunesc, o să nebunesc“, murmură neîncetat, mergînd pe ulițele orașului, și de o dată i se părî că are de luptat cu vre-o duzină de oameni cari vroeau să-l prindă. Se grăbi mai tare, ca pentru a scapă de aceste gînduri grozave. Dar un monstru îi sări în spate, vroea să-l oprească și-i suflă la ureche lucruri îngrozitoare. Se răpezi la fugă și mai răpede, fără a mai ținea samă de căldură; oamenii se opreau, unii credeau că-l urmărește polițiea; alții strigau c'a nebunit. Însfîrșit ajunse obosit de atîta alergătură a casă. Îi vîjseau urechile, și sîngele îi bătea la tîmple cu ciocanele. Totuși gîndul la Paul îl făcu în stare să se desmetecească. Își așeză părul în regulă și se liniști, apoi se sul și întră la Paul; acesta strălucind de fericire stătea în mijlocul odăiei și întindea brațele spre dînsul. Dar Narve căzu jos, nu se mai putea stăpîni.

„Paul“ strigă aproape fără cunoștință, „Paul, frate!“ și nu mai știu nemică.

* * *

Boala lui Narve ținu mult și fu peste măsură de primejdioasă. O săptămîină trecu în cele mai primejdioase aîurări. Ne-

încetat povestea despre ursul polar din parcul central; se vedea la braț cu dînsul primblîndu-se și apoi călătorind împreună către iubitul Nord. Cînd Ida Tulstrup veni, ea să-i dea ajutorii și aduse un buchet de trandafirî, iel îl luă și-l izbi de pîrete.

„Du-le de-aici, aste lucruri îngrozitoare!“ strigă iel. „Mi-roase a mort. Dar alge de marea alge de marea Oh, de-ași avea un buchet de flori de țerm sau alge de marea! Unde-s morșii, cari ședeau pe munții de ghieață? . . . Oh! cum se acufundă! Ura! . . . L'am prins! . . . Unde-î harpuna mea? Imi va aduce noroc, noroc mare! Dă-î o lovitură! Foc! Foc! vă zic. Nu mă auziți?“

Ast-feliu aîura iel ceasuri întregi. Iși areta toate nădejdiile și toată dorința sa, pe care le ținuse din iubire către frate-su ascunse atîta timp. Dacă Paul ar fi fost mai priceput, ar fi înțeles din aceste aîurări înfocatul dor al frăține-su pentru patrie.

Ie drept că-i aretă și iel aceea-și iubire pe care o dinioară î-o aretase Narve la boala sa; dar nu-l putu înțelege. Paul fusese totdeauna dezmiîdat și reu crescut; n'avuse nevoie să gîndească și să muncească pentru a trăi, și ast-feliu nu înțelegea ce însemnă vieața. A casă toți se îngrijiseră numai de dînsul, și de aceea nu-î prea păsă de suferințele altora. Boala lui Narve nu făcu mai nici o întipărire asupra lui. O privea ca o nenorocire, care îl trezise din visurile sale; de alt-feliu puțin îi păsă. Di'ntr'un punct de vedere îi ieră chiar plăcută, căci se putea întilni mai des cu Ida. In timpul boalei fratelui său se primblă adesea împreună cu Ida în trăsură prin parc, și de și nu află păduri de finici, află însă destule minuni, cari îl despăgubiră. In curînd putu chiar a se primbla prin oraș pe jos, și se bucura ca un copil de toate cîte vedeă. Mai ales femeile și fereștrile dughenelor ierău pentru dînsul izvor nesecat de bucurie. Iel începîu a se deprinde cu obiceiurile Americanilor, lucru pe care Narve îl observă cu mare întristare. Acuma, fiind că începîu a se însănătoșa, grija pentru viitoriul lui Paul îl apăsă îndoit. Spre groaza sa luase a minte că și puterea sa are o margene. Iel propusese să învețe

pe Paul a scrie, a face socotele și a ținea comptabilitate (a cetaștiea Paul); dar acesta respundea necontenit cu zimbet prietenos că nu-î nici o grabă.

* * *

Pe la mijlocul iernei Narve fu destul de întrămat pentru a putea să-și iewa din nou slujba. Dar iera încă așa de slab în cît trebuia să muncească numai cîte-va ceasuri pe zi. Prin cunoștința despre părțile cele mai depărtate ale Nordului și prin agerimea sa iera foarte de folos pentru dl. Tulstrup. Negustoriul iera de aceea aplecat a se purta cît mai bine și prietenos cu dînsul: dar Narve iera foarte greu de apropiat.

Iearna iera peste măsură de rece și Narve simțea că vîntul aspru de la Nordost îl înviea; dar cu cele di'ntăiu suferi ale primăverei slăbicîunile lui începura din nou. Gîndea din nou la ursul polar, și într'o duminică frumoasă din luna lui Maiu merse în parcul central ca să-l vadă. Narve merse cu capul plecat până aproape de grățiile cuștei; dar cît se îngrozî, cînd ridicînd ochii, văzu cușca goală. Ii veni ca și cum i-ar fi murit un prieten; de-abia îndrăzni să întrebe pe păzitoriū, unde-î ursul; știea; murise.

Intorcîndu-se spre casă Narve parcă simțea moartea zguduindu-l de braț și nevoind a-l părăsi. Simțea că în clima aceasta nu va putea-o duce mult, și că ar fi mai bine să primească propunerea lui Tulstrup să conducă o dugheană în Londra în tovărășie. Clima insulelor britanice ar fi fost bună și pentru frate-su și n'ar fi fost nevoit a se jertfi în zădar pentru dînsul. Cînd Narve ajunse a casă, această hotărîrea-i iera deplin luată; vroea numai să o facă știută și lui Paul, care stătea pe sofa și ceta o nuvelă.

„Paul“, zise iel cu glas mișcat, „clima de acolo are să mă omoare“.

Paul se uită la dînsul luînd ochii de pe carte și scuturînd cu degetele cenușa de pe țigară și-î respunse: „și mie îmi va aduce sănătate“. Apoi urmă mai departe cu cetitul.

Narve începu a se primbla cu pași mari prin odaie. Picături mari de sudoare i se făcuseră pe frunte, și fața îi iera galbănă. După cîte-va minunte stătu înaintea sofalei, pe care ședea Paul, și zise serios: „Ce-ai face tu, Paul, dacă ași muri?”

„Ah, dragă Narve“, răspuse acesta nerebdătoriu, căci nuvela iera peste măsură de interesantă, „pentru ce vorbești asemenea prostii? După ce vei muri, iese timp destul să gîndesc în această privință“.

„Nu glumesc, Paul! Vorbesc foarte ntr'adins.

„Ieste mare greșală din partea ta frate. Te chinui pururea cu asemenea cugetări“.

„Te rog, nu glumi. Simt, că trebuie să mor în curînd și singura mea grijă iese, ce te vei face tu, după ce ieu nu voiū mai fi? Trebuie să-ți amintesc, că odinioară te-am scăpat de moarte; acuma ție rîndul tău să mă mîntui pe mine“.

Paul lăsă din mînă nuvela și se sculă în picioare, se îngălbeni răpede pe obraz și buzele-î tremurau.

„Tu . . . Tu, vrei . . . să mă duci la polul nordic!“ strigă iesel cu glas plin de spaimă.

„Nu, nu la polul nordic, copile“ răspuse Narve cătînd să-l liniștească. „D-l Tulstrup mi-a făgăduit un loc în Englitera, unde putem amîndoî locui fără primejdie, Trebuie să mergi cu mine.“

Paul ascultă cu luare a minte. Frică și neîncredere se aretau în fața lui.

„O, acesta-î un plan viclean al tău, strigă iesel, și sări de pe sofă.“ Crezi tu că nu știu ieu eît de dor și-î după vînătorile de ȃalene, de rețe eider și după mirosul de pește? Cînd tu mă vei duce pînă acolo mă dai în brațele morței, de la care m'ai scăpat. Dar nu-s copil să te urmez. Ieu pot fi numai acolea sănătos, și am și prieteni, cari îmi vor ajuta, dacă mă vei părăsi“

Vorbise cu atîta patimă, în cît nu-și putea opri lacrimile, și fiind că-î iera rușine de slăbicîunea sa, fugi în odaiea de dormit, se aruncă pe patul său și-și ascunse obrazul în pernă.

Narve stătu în de lung la ușă și ascultă suspinele frate-su. Toată iubirea, ce-o avuse atîția ani pentru dînsul se ridică și-i păru reu că i-a făcut atîta supărare. Se muștră, că i-a spus lui Paul vestea prea cu grabă și-și făgădui să fie în viitoriu mai băgătoriu de samă.

Zile și septămîni trecură după această întîmplare, și vara veni din nou în țară. Familia Tulstrup părăsi orașul fierbinte și lăsă pe Paul în mare nemulțămire și urit. La plecare domnișoara Ida spuse lui Narve că asupra lui Paul are clima foarte bună înriurire.

* * *

Iera în mijlocul lui Iunie. Toate familiile bogate din New-York părăsiseră orașul și se împrăștiaseră pe la băi; numai oamenii cărora nu le păsă de căldurile tropicale stătură pe loc. Paul Tangen merse să se primble la atelierele drumului de fier. Iera vesel, căci descoperise un nuvelist nou și un nou feliu de țigări cari nu-i făceau durere de cap. De-o dată se spărie; luă minte că această parte de obicei așa de liniștită a New-Yorkului iera plină de oameni. Alergă și iel acolo, unde ierau grămădiți mai mulți, și întinse gîtul ca să vadă ce ieste.

„Ce s'a întîmplat?“ întrebă iel pe unul de lîngă dînsul.

„Cine-va a căzut lovit de soare“; i se răspuse.

„O lovitură de soare!“ Paul începu a fi neliniștit și-și făcu loc prîntre oameni. În curînd văzu un trup mare bălaiu, cu ochii închiși, zăcînd pe pîeatră. Cu un strigăt să răpezi la iel și îngenunchi; ieră frate-su.

„Narve, frate! Oh! bietul meu frate!“ strigă iel plîngînd cu hohot.

Narve deschise ochii și o rază de bucurie străluci pe față-i.

„Am îngrijit . . . pentru copil . . . tată,“ șopti iel în limba iubitului său Nord, „am îngrijit . . . de copil.“

Un tremur trecu prin trupul lui, Doctorul, care sosi tocmai atunci și ascultă bătaiea inimii, zise cu glas adînc: „Nu-i nemic de făcut, a murit!“

ASUPRA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI LA NOI

În cele două articole din numerele trecute, am aratat două pricini de căpetenie, cari au adus cele mai mari stricăciuni în învățămîntului.

Acuma să cercetăm în ce stare a ajuns învățămîntul, din aceste două pricini, precum și din altele de a doua mîină. Totodată să vedem ce ar trebui de făcut pentru îndreptare.

Mai întăi să vedem cum stăm cu controlul.

Chestia controlului a mai fost atinsă în această revistă, în deosebite împrejurări; dar acuma ne propunem se o atingem mai de aproape și mai complet.

Pentru controlul permanent se află: doi inspectorii generali, doi sub-inspectorii și mai mulți revizorii școlari. Afară de controlul acestor funcționari, care au însărcinarea de a inspecta neconținut școlii de diferite grade, se mai face un felii de control prin numirea de delegați la esamene.

Să vedem folosul unui control ast-felii organizat și destoinicia lui pentru menirea ce o are.

Toată activitatea celor doi inspectorii generali se reduce: la anchetarea abaterilor de la îndatoriri, ce se întimplă în corpul profesoral, la susținerea acuzației înaintea comisiunilor judecătore, la cîte o inspecție unde și unde, în fugă și la întimplare, precum și la cîte-va alte fapte de foarte mic folos pentru învățămînt.

Pentru anchetarea abaterilor, pentru susținerea acuzațiilor, precum și pentru alte lucruri de felul acesta, nu iera nevoie de inspectorii permanenți, plătiți destul de gras! Același rezultat s'ar fi dobândit și prin numirea, la ocazie, a unor persoane deosebite pentru așa lucruri. Cît privește deosebita lucrări de cancelarie, ce sînt date pe sama inspectorilor, puteau tare bine să rămăie în sarcina deosebitelor secțiunii de la ministeriū.

Vedem dar că lucrurile pentru cari se consumă mai tot timpul inspectorilor generali, sînt de prisos date pe sama unor a nume funcționari și învățămîntul cîștigă foarte puțin din aceea că s'au înființat posturi fixe pentru aceasta. Ba din potrivă, putem zice că învățămîntul pîrde, de vreme ce se cheltuesc o mulțime de bani, cu numele pentru învățămînt, în adevăr înse mai mult de geaba!

Cît despre inspecțiile făcute de inspectorii generali, cu dreptul ar fi nici să nu le numim ast-feiū. Ce felū de inspecție poate să facă cine-va în cîte-va minute? Și cum se inspecteze cine-va, ne fiind competent în cea mai mare parte din materiile ce se predau în cursul secundar?

Cîte-va pilde nu strică.

Sînt mulți profesori vechi, de 10 sau 15 ani în funcție, cari dacă ar aduna minutele tuturor inspecțiilor, ce li s'au făcut în cursul atîtor ani, n'ar găsi mai mult de o oară!... Sînt mulți profesori vechi, cari n'au avut ocazie să fie inspectați de cine-va competent în materia ce predau *nicî o singură dată!*... Nu-î vorbă sînt unii, cari în *adins* au căutat aceasta; dar asta n'are a face nimic! Dovadă că se face reu controlul, rămîne tot bună.

Dar să cităm un caz care caracterizază, nu se poate mai bine, modul cum se fac inspecțiile.

La un gimnaziū iera profesor de geografie X. Domnul X iera un om care cea mai mare parte de timp o întrebuița pentru cetit. Iera destul de inteligent ca să poată înțelege cele cetite și să le poată păstra. Timp de 6 sau 7 ani, de cînd iera

profesor de geografie, se ocupase mai numai de această materie. Cetise geografii nemțești, franțuzești, ba chiar și rusești. Consultase hărțile cele mai bune și se ocupase și cu partea pedagogică, căutînd se afle ce-î esențial de predat și după ce metodă etc. Ca om, care nu se ducea la petreceri, nici chiar la teatru, de cît rare ori, nefiind nici însurat și ne-avînd altă grijă de cît se in-vețe, firește că putuse face mult progres în ramura cu care se ocupa mai ales. Intr'o demineată vine X la școală, dar cam reu dispus, fiind că nu dormise toată noaptea, din pricina unui frate bolnav, care avuse o vărsare de sînge. Amărit de boala fră-ține-su, amețit de nedormire, intră în clasă cam abătut. Incepe a asculta. De o dată se deschide ușa și intră un domn necunoscut, care se recomandă, dar cam încet. X necăjit cum țera, nu înțe-lege și mai întrebă o dată: *Ce?! . . .* Urmează a doua re-comandație: *cutare! . . . inspector! . . .* Bine! răspunde X, fără să-și dea samă tocmai lămurit de ceea ce răspunde și fără să poftască pe inspector să steie, sau să mai zică altă ce-va, se întoarce spre tabelă și continuă curs ascultarea. Inspectorul se simțește jignit . . . se așază într'o bancă, țea un atlas în mîna și începe a controla cum face elevul harta. *Uit'le... cold! . . . trebuie o îndoitură! . . . d'ncold o cufundătură . . . alătura capul ce l'ai făcut îi prea ascuțit . . . golful ceala trebuie mai mare . . .* și tot așa mai departe! Elevul se întîmplase din cei mai slabi. X îl muștră de față cu inspectorul; dar tot o dată stăruiește că nu-i nevoie pentru o hartă construită pe tabelă, să fie chiar matematiceste esactă. Inspectorul suride ironic. In-tr'un cuvînt remîne cu totul nemulțămît. Cum ajunge la Bucu-rești, cea întăi treabă ce face, iese trimeterea unui *avertisment* țapan profesorului X, punîndu-î în vedere să-și schimbe metoda de predare, că alt-feliu va fi silit să întrebuinteze măsuri mult mai aspre! . . .

La alt gimnaziu, din acela-și oraș, țera un profesor tot de geografie, care nu se ocupase mai de feliu de această materie, care nu-și dă nici o osteneală, mărghenindu se numai la predarea

unui caiet tradus, cine mai știe cum, din franțuzește, fără să-l știe îel singur măcar pe aceala !....

Acest din urmă poofesor n'a primit avertisment, nici n'a fost găsit reu la inspecție!

Poate fi ce-vă mai caracteristic?!....

Cazul cu un alt inspector general, care a zis că în propoziția: *copilul se suie pe scară, pe scară* îe *complînire dreaptă*, a fost citat de alții în alte împrejurări; dar nu-î mai puțin ade-vărat că ne arată, în chipul cel mai vădit, competența inspectorilor.

Un alt inspector, autoriu de cărți didactice, nu face inspecție de cît la profesorii de materia în care d-sa are cărți publicate. Toată osteneala și-o dă, ca să găsească rei pe acei ce nu i-au întrodus cărțile. Ministrul bine-voitoriu pentru inspector, îi aprobă cărțile și le *recomandă în special*. Din aceasta urmează, că în mijlocul semestrului se scot cărțile recomandate la începutul anului și se întrodue ale d-lui inspector!

Ieată deci cîte-vă pilde, între multe altele, cari ne arată lămurit destoinicia inspectorilor, precum și principiile în virtutea cărora lucrează.

Să vedem acuma parte din rezultatele unui asemenea control. După cum la umbra unui copac necultivat, plantele folositoare nu-și pot găsi adăpost, ci numai burușenile cele mai rele și mai stricătoare; tot asemenea și în învățămînt controlul, mai sus caracterizat, a lăsat să se lăfoească în liniște o mulțime de nulități.

Să cităm, așa la întîmplare, cîte-va pilde de capacitatea unor profesori, cari, cu tot controlul, au fost, sînt și vor rămînea în învățămînt spre rușinea corpului profesoral și pentru nenorocirea elevilor ce le intră în mînă.

Un profesor de limbă, confundă *modul* cu *timpul*; așa de pildă, zice: *modul prezent, timpul indicativ* etc.

Altul traduce *până la marea prin usque ad marem*!..

Altul în 20 de ani n'a pătruns încă adîncimile din *de viris illustribus* și pentru a nu se încurca, vine în clas cu traducerea juxtaliniară!....

Tot acela-și explică *laudo* din *laud-ego* (*laud-ego*=*laud-eo*=*laud-o*)!...

Un profesor de franceză n'a făcut de cînd îi iel sintaxa în clasa a IV!..

Un profesor de istorie cînd ascultă vre-un elev, se culcă cu capul pe mîni și elevul spune ce vrea, de multe ori chiar altă lecție, iar profesorul pune nota cu care s'a deprins pentru fiecare elev!...

Un profesor de geografie zice că *tifonii* sînt niște *pești*!...

Un altul pune caietul în catedră, șede cu nasul în jos și urmărește rîndurile să vadă dacă nu cum-va elevul a lăsat vre-un cuvînt!...

Dar cine vrea să vadă culmea frumuseței, să deie o raită pe la cei profesori de științele fizico-naturale.

Unul îi profesor de mai mult de 30 de ani și într'atîta vreme n'a fost în stare să-și adune macar cunoștințele cele mai elementare. Cînd explică (așa pretinde iel!) cetește pe carte lecția ce are să o deie și dacă în acea lecție se vorbește despre ce-va ce s'a învățat în altă ramură de științi, atunci se îngrijește de serie pe marginea filelor lucrul despre care se cere să amintească ce-va, ca doară ar avea de pe ce ceti la *explicație*... nici macar atîta memorie n'are, ca să spuie de la dînsul lucrurile pe care se întemeează!...

Altul mărturisește singur că fizica îi foarte grea: „Da, domnule, fizica-î grea ... grea!... da, te ocupi 10, 15 ani și cînd colo nu știi mai nimic. “

Acela-și caută osul *vomer* pe după cap, pe la spinare și pe urmă declară că naturalistii nu-s toți de aceea-și părere în privința locului unde se află osul *vomer* ... La examenul de geologie elevii îi înșiră ca fosile tot ce poate trece prin mintea cuî-va. Ieată un specimen: *terebratula stulti*, *asinus auriculatus*, *bos es maximus*, *turtamela imbricata* și *omnia falsa*.... toate acestea și altele mult mai gogonate, le spun elevii răpede și serios, iar profesorul dă din cap... Apoi la anatomie și fiziologie, îi citează

numele unor naturaliști ce n'au fost de cînd îi lumea, sau nume de oameni cari s'au ocupat cu totul de altă ce-va; așa de pildă: *Paul Janet, Astier, Hunfalvy* etc. etc. Cînd ascultă, urmărește rîndul cu degetul și de-l apucă elevul cu gura mai răpede, în cît pîrde rîndul, atunci sare tocmai la sfîrșitul unei perioade și-î aține acolo calea; dacă se întîmplă să știe elevul fraza de la sfîrșit, capătă notă bună; de nu, o pătește. Ie botanist vestit, în cît pune *urzica moartă* într'o familie cu *cea adevărată* și nu poate deosebi floarea de măr de cea de păr... Iear cînd îi vorba de zoologie descriptivă apoi Ie ne întrecut. Cînd îi spune un elev că balena cîntărește cît 200 de boi, orî cît 30 de elefanți, se indignează și protestează, zicînd că asemenea lucruri nu se pot ști. Apoi cit îi vorba de lămurit lucrurile, lasă pe dînsul. Așa *chimul* Ieste ca un feliu de *plăcintă*, coarnele cerbului cad fiind-că se roade pielea de pe dînsule de copaci etc. Iear dacă vre-un elev îi aduce vre-o pîeatră și-l întrebă ce să fie, se face pară de foc. Il ocărăște, îl amenință cu conterința, că de unde și-a luat îndrăzneala să-l cerce cît știe.

Altul tot de științele fizico-naturale ascultă pe elevi, fără să-î îndrepte în vre-un loc. Are și un pretest pentru aceasta, că adecă nu vrea să-și pîerdă timpul!- „D-ta spune și Ieu voiu aprecia!“ Așa zice necontentit de zeci de anî! D'apoi esplicații!? Zice că, după principiul lui Archimede urmează ca un corp să *pîeardă din greutatea sa, atîta cît cîntărește partea acunfundată în lîcid!*... Că barometrul se scoboară, cînd îi vremea de ploaie, *pentru că aîerul încărcat cu abori fiind mai greu, apasă mai tare și dă în jos colona mercurială!* . . . ! . . . Un elev îi aduce o pîeatră și întrebă: ce să fie oare? Istețul profesor o Iea, o bate de masă, o învîrtește, o amirosă, o pune pe limbă și apoi respunde: „*trebuie să fie o chîeatră chetrificată!* . . . Băeții pufnesc în toate părțile! „Dar unde ai găsit-o“? întrebă profesorul: „Iea coló lîngă în gunoiu! . . .

— Ieși afară magariule! . . . Să mă faci să gust pietre de de prin gunoaie!

— Apoi ȳeu am știut că aveți s'o gustați?... Ce-s ȳeu de vină?!..

— Gogomanule ! dacă nu știu cum se fac cercetările mine-ralogice Ieși ! . . .

Altul cînd simtește că are să vie vre-o ȳnspecție, ori-ce lecție ar fi la fizică, ȳel ȳncepe a esplica *distilarea apei* . . . Iși desemnează de mai ȳnnainte aparatul pe tabelă și cînd ȳntra ȳnspectorul, ȳl gașește ȳn focul esplicației . . . De abȳea salută, ca și cum ar fi cu totul absorbit de grija de a-și face cum se cade lecția ! . . . Declama, face gesturi mari, se arată cu totul stă-pȳn pe materie După 10 minunte ȳnspectorul fi stringe mȳna și ȳiese mulțămit . . . Baetiȳ rid ȳnnadușit . . . se ghȳontese Profesorul ride o leacă și ȳel . . . și farsa ȳe jucată !

Dar profesorul de limba romȳna ? ! . . .

Mulți te fac să stai la ȳndoeala, dacă trebuȳe sau nu limba romȳna ȳn cursul secundar Unii se margenesc numai ȳn a asculta recitări de poezii, prefaceri din versuri ȳn proză, precum și bucăți ȳnvatate de a croștul din sȳregule de stil și compoziții. Alții strică minȳile elevilor prin etimologii nebuneste, neȳntemeiete pe nemic alta, de cît pe dorința vre-o unui maniac de a areta că ȳn limba romȳna toate cuvintele vin din latinește....

Și citȳ alți profesori de deosebite obiecte nu sȳnt cunoscuți de toată lumea că nu nu fac nici o treabă ? . . . Iși pȳierd tim-pul spunȳnd povești, vorbind caȳ verzȳ pe păreți sau cautȳnd de-osebite mijloace de a le trece oara.

Și aceste pilde nu sȳnt luate de cît aș a pe apucate. Cite nu s'ar putea cita ȳnca ! . . . Cine nu știe că dacă ai sta să adunȳ toate neghiobiile multor membri din corpul didactic, chȳar și de la unii profesori universitari, n'ar ȳncapea ȳn mai multe volume ? nu tocmai ȳntr'un articol de revistă ?

Ieată decȳ valoarea controlului aș a cum ȳeste organizat pana acuma.

Mai departe voiȳ areta ce-va ȳn scurt ȳn privința ȳmpartire; materiilor, precum și modul cum s'ar putea ȳndrepta starea de lucruri ȳn care ne aflăm.

L. GİRBEA

Aniei.

I

Îndreaptă-ți pașii într'amurg
Pe sub salcîmii tăinuți
Unde pe prund izvoare curg
Spre vechii codri adormiți.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe sub salcîmii tăinuți
Ne-om duce-alături visători
Spre vechii codri adormiți
Și de apururi gînditori.

Ne-om duce a lături visători,
Veî sta cu drag pe sinul mîeu
Și de apururi gînditori
Ne-om alintă vorbind mereu.

Veî stă cu drag pe sinul mîeu
Și'n totdeauna adorați
Ne-om alintă vorbind mereu,
Ne vom privi cu ochi mirați

Și'n totdeauna adorați
Pe sub salcîmii tăinuți

Ne-vom uita cu ochi mirați
Spre vechii codri adormiți

Pe sub salcîmiî tîinuîți
Unde pe prund izvoare curg
Spre vechii codri adormiți
Îndreaptă-ți pașii într'amurg.

II

Vin'o... În jeliî de ramuri
Și în murmur de izvoare
Pe de-asupra ta pădurea
Se va scutura de floare.

Ochiî noptilor senine
Din albastrul nesfîrșit
Raze palide în păru-ți
Or să cearnă liniștit.

Ieară luna polei-va
În lumine argintii
Singurateca pădure,
Adormitele cîmpii

Ochiî tăi aprinși de patimi
Dezmierdîndu-mă cu foc
Vieței mele 'nflăcărare
I-ar da clipa de noroc.

Vin'o... Veî șede la sinu-mî,
Vom fi singuri tîinuîți
La izvorul ce se pierde
Sub pletoasele răchiți

Și visînd în ropotirea
 De selbatece izvoare
 Pe de-asupra-ne pădurea
 Se va scuțurá de floare.

ARTUR STAVRI.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SOCIALISMUL SI RADICALISMUL

În *Lupta* s'a publicat un articol în care un socialist explică pentru ce a trecut la radicalism. Pe de-o parte, fiind că ar pui mai mulți cari se judece tot ca autoriul articolului pomenit, și pe de alta, pentru că explicarea așa cum iese făcută cere un răspuns categoric, vom da aici acest răspuns.

În adevăr, dacă ne-ar spune cine va că a trecut în partidă radicală, fiind că luîndu-și în samă împrejurările sociale și particulare, temperamentul, gustul, etc., crede că poate fi mai folositoriu țerei ca radical de cît ca socialist, în acest caz, n'am avea nemica de zis, ba ne-am și bucura chiar; căci întărirea și lățirea radicalismului în țara romînească, și mai alès a unui radicalism atît de înaintat ca a d-lui Panu, nu poate de cît să ne bucure. Dar în acel articol s'au dat așa motive în cît prin iele se pune la îndoeală, ba chiar se tăgăduște trebuința socialismului la noi în țară, cel puțin de oeam dată. Pe scurt, d. C. Bacalbașa ne spune următoarele: „Cererile practice, imediate ale socialistilor și ale radicalilor sînt mai acelea-și; decîi la ce să remîn „Ieu sub steagul socialismului, care sparie lumea, pe cînd ași „putea să lucrez sub al radicalismului în jurul căruia se vor pu- „tea aduna mulțime de elemente cari nicî o dată nu vor veni la „socialism. Nu-î lucru absurd să mă țin numai de un titlu, de o „etichetă, prin care am foarte mult de pierdut? Pentru ce să nu „Ieau altă etichetă, alt titlu, sub care să lucrez tot pentru acela-și „lucru, pentru care lucrează și socialiștii?“

Cum văd cititorii noștri, dacă ar fi adevărate cele spuse de d. C. Bacalbașa, partida socialistă n'ar mai avea la ce să mai fie în țara românească. Ie văzut lucru că, dacă s'ar putea zice cu dreptate că între socialism și radicalism ar fi vorba numai de deosebiri de etichetă, și dacă sub eticheta radicală s'ar putea ajunge la același scop, dar mai cu ușurință, apoi se înțelege că socialismul ar fi de prisos și ar trebui se pieară, cotopindu-se cu radicalismul. Prin nrmare răspunsul nostru trebuie să fie cinstit, lămurit și hotărâtoriu. Orî trebuie să fie adevărate cele spuse de d. C. Bacalbașa și atunci trebuie să ne lăsăm de socialism și să fim radicali, orî trebuie să-i dovedim că n'are dreptate.

* * *

Acuma doi ani și mai bine s'a tipărit în „Revista socială“, un articol intitulat „Radicalismul și socialismul“. Acest articol căută a dovedi că radicalismul în țara românească n'are chip să ajungă o putere. Afară de altele, dovada noastră de căpetenie a fost următoarea: Radicalismul ie reprezentantul burghezimei mici.

În Romînia înse, această burghezime nu poate să capete putere însemnată, nu poate se aibă un rol istoric serios, pentru că se dezvoltă prea tîrziu, într'un timp cînd burghezimea în general cade; într'un timp cînd altă clasă socială, poporul muncitoriu, are de jucat un rol mare în istorie, un rol politico-social covîrșitoriu. Fie în legătură, și în cît-vă ca o urmare a acestui articol, fie cu totul din alte pricini și cu totul în a fară de mișcarea socialistă la noi în țară, d. Panu, capul radicalismului romîn a dat o dovadă strălucită că toate cele spuse de noi atunci sînt foarte adevărate.

Intr'un șir de articole foarte însemnate, scrise mai ales din Paris, d. Panu ne vorbi și d-sa de păturile sociale, de antagonismul ce iese între clasele de sus și clasele de jos ale poporului, de bogățiile claselor de sus, rod al despoierei, al nedreptății moderne, al organizației sociale moderne. Ne vorbi despre naționalizarea pămîntului, de tămăduirea desăvîrșită a suferințelor,

de dezlegarea adevărată a chestiunii economico-sociale etc. etc.

Acest șir de însemnate articole socialiste, cîte o dată ici colò cu cîte o neconsecvență nu-î vorbă, dar cari se înțeleg ușor într'un ziar zilnic, de oare-ce articolele au apărut în *Lupta*, ziarul d-lui Panu.

Ieste oare radicalism tot aceea ce spune dl. Panu? Dacă ție radicalism, apoi ție un radicalism unic în felul său. Numai îmi închipuiu ce mutră ar face radicalii străini, acești comiși-voiajori ai burghezimei mici, cînd ar ceți articolele d-lui Panu. D. Panu cu talentul și curajul ce-l caracterizază, a văzut în adevăr ce copilăresc lucru ție radicalismul european, care în cea mai mare parte nu întrec liberalismul disidenților noștri, și s'a unit cu ideile socialiste, păstrînd din radicalism mai mult numele. Ar fi de prisos să spunem cît de folositoare pentru lumina opiniei publice au fost acele articole; dar de altminterlea, ca ori ce pe lume, au făcut și un reu, au adus zăpăceală în mintea cetitorilor, și prietenilor d-lui Panu, Socialiștii, prietenii cu dl. Panu, cu drept cuvînt, îl credeau cîștigat la socialism, și aretau ca dovadă articolele; radicalii burheji îl credeau al lor, sub cuvînt că ție singur își zice radical; chiar liberalii mai înaintați numărau ca a lor o putere intelectuală și cetățanească cum ție dl. Panu.

De aice oare-și care zăpăceală, oare-și care nesiguranță în întrebuițarea vorbelor: socialism, radicalism, democratism. Culmea acestei nesiguranțe ție articolul d-lui C. Bacalbașa. Explicînd trecerea d-sale la radicalism, dl. Bacalbașa zice:

„Atunci pentru ce să mai stee la îndoală, pentru ce să sa-
„crifici niște rezultate pozitive prejudițiului de-a rămînea credin-
„cios nu unor idei, dar unei firme?”

Ie văzut lucru, că dacă dl. C. Bacalbașa are dreptate, atunci trebuie ca să facă tot așa toți socialiștii și socialismul să nu mai fie. Decî nu mai ție vorba ca radicalismul să se dezvolte în paguba celorlalte partide liberale atrăgînd la ție elementele mai tinere, radicalizîndu-le și decî făcîndu-le mai în stare a pricepe mai apoi și ideile social-democratice. În acest caz radicalismul

ar fi un aliat firesc al socialismului. Nu! În vorba ca radicalismul să se dezvolte în paguba socialismului atrăgînd și absorbînd elementele socialiste. Se înțelege, dacă argumentele d-lui C. Bacalbașa ar fi adevărate, apoi n'am avea ce ne face, ar trebui se ne închinăm înaintea nevoiei și a adevărului. Deci, după această abatere, să cercetăm argumentele d-lui C. Bacalbașa.

II

Întăiul argument al d-lui C. Bacalbașa îe că socialiștii ca și radicalii cer amestecul în luptele politice, și uniți și alții sînt pentru darea de pămînt în loturi la țeranî. Deci sînt, pentru acuma, pentru proprietatea individuală. Cel di'ntăiul argument nu îe de loc serios, pentru că în toate țerile din lume socialiștii (nu anarhiștii) îeau parte la luptele politice și nimănuî nu î-a venit în gînd să î contopească la un loc cu cele-lalte partide sub cuvînt că și alte partide îeau parte la luptele politice.

Cel de al doilea îe mai serios, dar nu îe cu desăvîrșire adevărat. Socialiștii sînt pentru naționalizarea solului. Ne fiind acest lucru cu puțință pentru acuma, îei vor luera pentru o naționalizare parțială. Îei vor cere ca toate pămînturile statului și la nevoie și o parte din moșiile boîerești răscumparate de stat, să alcătuiască domeniul statului, să fie ale națiunei. Acest pămînt să fie dat sătenilor fie în loturi individuale, fie la comune, după cum vor cere țeranii; pămîntul va rămînea și mai departe tot al statului, sătenii vor fi priviți ca arendași, și vor plăti ca arendă numai renta pămîntului.

Nu-î aicea locul de dat mai mare dezvoltare acestei chestii îea va fi dezvoltată la locul și la vreme îei în parlament.

Fiind însă că statul de a-zî nu va face nici această naționalizare, fiind ca pe de altă parte țeranii mor de foame, degenerază, fiind că îe o groznică necesitate de îmbunățirea cea mai grabcă a stărei țeranilor, de aceea socialiștii romîni primesc, (ne putînd face alt-feliu) și darea de pămînt așa cum o vreau partidele

burgheze, firește păstrându-și dreptul de-a face propaganda cea mai întinsă în poporul muncitoriu pentru al convinge de foloasele naționalizării solului.

Socialiștii dară nu s'au lăsat de loc de principiile lor colectiviste, ci tot cu aceeași tărie ca și mai înainte vor urma propaganda lor. Ieste deci o deosebire de căpetenie chiar din acest punct de vedere.

Dar, ne va zice dl. Bacalbașa, radicalismul n'are nemica de zis în privința acestei propagande și chiar o primește și îel.

Foarte bine, credem, dar vom vorbi despre chestia aceasta mai jos.

Trecem la alt argument.

„Pe cînd în jurul cuvîntului socialism nu se pot grupa „de cît cu mare greutate păturile de jos ale poporului, în jurul „democrației radicale se pot grupa o mulțime de elemente orășenești“. Dacă îe vorba de democrația radicală burgheză din Europa, atunci n'aveți nemica de zis.

Le foarte adevărat că în jurul radicalizmului burghez poate să se stringă o pătură întregă socială și anume burghezimea de mijloc și bughezimea mică și aceasta nu se va aduna ca clasă în jurul socialismului; așa îeste. Dar dl. Bacalbașa nu ne vorbește de radicalismul burghez, ci de socialism.

În acest cas să ne dea voie d-nul Bacalbașa să nu fim de loc de părerea d-sale. În vorbele d-sale se arată o greșală de altmintrelea foarte răspîdită, că ideile și principiile hotăresc grupările politice, pe cînd în adevăr grupările politice hotăresc ideile și principiile.

Să ne esplicăm.

În lupta de interese potrivnice cari împart societatea de a-zî în clase sociale, grupările politice se fac după interesele de clasă: principiile unei grupări oare-și care sînt expresia întereselelor îei de clasă. Așa de pildă în privința votului: Dreptul de votare, ca un drept exclusiv al marelui proprietăți fonciare, îeste un principiu care va putea aduna în jurul său pe marii pro-

prietarii rurali; dreptul de votare cu cenz foarte ridicat poate să adune pe burgezimea mică și în sfârșit votul universal cel mai întins și necondiționat va aduna în jurul său pe capitaliștii mari; dreptul de vot cu cenz foarte mic orî chiar votul universal poate să adune pe poporul muncitorii.

Dar nici o-dată nu se va putea organiza poporul muncitorii ca să se lupte pentru ca votul să fie numai în mîna proprietarilor mari fonciari, și nici marii proprietari nu se vor grupa ca să se lupte pentru votul universal larg și necondiționat.

Se înțelege că vorbim de o clasă, de o pătură socială, nu de inși esecptionali, cari pot să meargă și să între în grupări cu totul vrăjmașe inteselor și principiilor clasei lor; aceștia înse sînt excepții.

Acela-și lucru trebuie să-l spunem și despre o „mulțime de elemente orășenești“ despre cari ne vorbește dl. C. Bacalbașa.

Dacă ideile și principiile socialiste folosesc sau cel puțin nu sînt vrăjmașe acelor „multiple elemente orășenești“, atunci poți să le grupezi în adevăr și n'are nici o însemnătate dacă te vei areta sub numele de socialist sau de radical; dacă înse aceste idei vor fi potrivnice apoi poți să te numești orî-cum vei voi și tot nu vei grupa împrejurul lor aceste elemente.

Ie chestiea decî dacă interesele acestor elemente orășenești, din care cel mai de căpetenie ie burghezimea de mijloc și mai ales burghezimea mică, dacă interesele lor se împacă orî ba cu interesele poporului muncitorii, decî cu principiile socialiste.

III

La această întrebare raspundem: cîte o dată se împacă, dar cîte o dată nu și chîiar sînt vrăjmașe socialismului. Ieată cîte-vă pilde:

Socialiștii și dl Panu (care la urma urmei ie socialist) cer în privința proletarilor de la oraș ca statul să vie în ajutoriul societăților de lucrători ca să formeze fabrici unde ieî să fie stăpîni: tot venitul munciei ie al lucrătorilor.

Această cerere vine bine la socoteală lucrătorilor, dar ucide pe maiștrii mici. O fabrică mare de ciobotărie ucide pe maiștrii cizmarii mici. Lucrătorii vor fi decî pentru această propunere socialistă, maiștrii mici vor fi împotriva Ței, vor fi vrăjmași de moarte ai acestei măsuri.

Socialiștii cer ca municipalitățile să vîndă carne și pîne pe prețul costului și cheltueleur, desființînd ast-feliu pe mijlocitorii și cîștigul lor.

Cum că asemenea măsură Țe priitoare proletariatului muncitoriu orășenesc, atît proletariatului intelectual cît și muncitorilor cu brațele, Țe lucru văzut; și decî în jurul acestei cereri curat socialiste poți să stringi elementele muncitoare, adevăratele elemente socialiste; dar măcelarii (stăpîni), brutarii (de asemenea stăpîni), etc. vor fi vrăjmași de moarte acestei idei.

Și am putea să facem un pomelnic lung de asemenea măsuri socialiste cari vor avea de vrăjmași neîmpăcați pe „elementele orășenești” din burghezimea mijlocie și mică. Ce vor face decî socialiștii aceia cari vor să lucreze sub firma radicalismului?

Una din două: ori se vor lepăda de cererile lor, burghezindu-și programul, scăzîndu-l pînă la cererile burghezimei mici (ceea ce dovedește din nou spusele noastre că grupările politice hotăresc principiile și programele politice și nu di'mpotriva); ori burghezimea mică se va lepăda de acest soi de radicalism strictătoriu Ței.

Ori cum, socialistul care s'a dus sub steagul radicalismului cu gînd de-a lucra pentru socialism, își pierde vremea în zădar.

Se poate înse ca unii inși excepționali să se încredințeze de dreptele cereri ale socialismului și să meargă cu poporul muncitoriu, călcîndu-și interesele lor personale, și să fie socialiști, dar asemenea oameni cu moralitate înaltă și cu caracter atît de drept și bun, în cît să-și jertfească interesele lor unei idei ori cauze, nu se vor da îndăret de frica unui cuvînt, nu se vor teme a se numi socialiști.

Și chiar dacă s'ar întimplă așa ce-vă cu cîți-vă inși, apoi

de sigur nu pe aceștia va pune temeiul radicalismului în lupta socială.

Cum vedem dară, foloasele ce le pune înaintea dl. C. Bacalbașa unui socialist care ar trece sub steagul radicalismului sînt foarte îndoielnice.

Să vedem acum ce zice dl. Bacalbașa în privința firmelor și etichetelor pe cît îi vorba de radicalism și socialism. În privința aceasta d-sa cade în următoarea contradicție: Cînd îi vorba de socialism, d-sa nu dă chestiei firmelor nici o însemnătate, faptul de-a rămînea credincios nu unor idei, ci unei firme îl tratează d-sa de prejudiciu și mai mult nemica.

Iar cînd îi vorba de radicalism, atunce chestia firmei capătă o însemnătate uriașă, aproape magică, numai prin simplul fapt că un socialist își va schimba firma, din socialist în radical.

După dl. Bacalbașa socialistul acela va putea să grupeze în jurul său o mulțime de elemente orășenești. Noi credem și în parte am și dovedit, că dl. Bacalbașa dă prea mare însemnătate firmei o dată și prea puțină altă dată. În adevăr înse firma n'are putere magică, dar nici nu îi lucru fără nici o însemnătate, nu îi un prejudiciu.

Cel mai mare argument împotriva firmei socialiste îi următorii :

„Partidul socialist, prin numele său are darul de a înspăimînta burghezimea și mare parte din inteligență, pe cînd radicalismul nu întilnește asemenea nefundate prevențiuni.“ Nu îi vorba noi am auzit și altă părere cu totul contrară: că mulți se fac socialiști, fiind că socialismul îi la modă; dar îi de ne tăgăduit că în vorbele d-lui C. Bacalbașa îi o parte de adevăr, dar numai o parte. Am aretat că nu firmele spăimîntă, ci cuprinsul ideilor și cererilor. Avem cîte-vă dovezi nouă de tot.

D. C. Dobrescu-Argeș a fost socotit de toți ca socialist. Și trecutul d-sale și faptul că a stat alături cu deputații socialiști și cu dl. Panu, și în sfîrșit îel singur spune că-î socialist. În discursul său dl. Dobrescu-Argeș a fost de multe ori mai aspru de cît deputații socialiști și de cît dl. Panu, dar îeată că d-sa a spus

cîte-vă lucruri cari vin la socoteala guvernului și majorității conservatoare și mai ales a sfîrșit discursul prin un apel la partida guvernamentală, zicînd că Iel și poporul așteaptă dezlegarea chestiei agrare de la majoritatea actuală, și iată că toți și guvernul și conservatorii cei mai reacționari au început să-l feliciteze, să-i stringă mîna, ne temîndu-se de loc de firma socialistă.

„Ah! își zicea fie-care, dacă iese vorba ca noi să regulăm soarta țeranului, ca țeranul să aștepte dreptate de la noi, atunci „sîntem cu toții socialiști.

Cu toată firma grozavă de socialist, cînd conservatorii au priceput că iese vorba de un lucru care le vine la socoteală, care de care au început să stringă mîna groznicului socialist.

Altă întîmplare.

În timpul răscoalelor din sate *Lupta* s'a purtat foarte demn, foarte curajos, foarte eroidic chiar, dacă luăm în samă vremea aceea, primejdia în care se află; tot această purtare demnă, curajoasă și eroică au avut-o și deputații Morțun și Panu, cel dintîiu socialist, cel de al doilea radical. Iei bine: ura, turbarea proprietarilor și arendașilor fost'a oare mai mică în potriva d-lui Panu de cît în potriva lui Morțun? Cred că a fost de-o potrivă și hotărîită prin interesele vitale ale proprietarilor și ale arendașilor în cari loveau amîndoi luptătorii, și de loc prin firma lor. Și chiar de ar fi cum spune dl Bacalbașa, — și noi am spus că iese o parte de adevăr în vorbele d-sale — chiar dacă la unii inși ori în unele cercuri cuvîntul socialist ar fi pricinuitoriu de spaimă ori pus în legătură cu cine știe ce scornituri, urmează de aicea că trebuie să ne dăm altă firmă? Noi credem că nu. Tocmai acest fapt trebuie să ne facă să rămînem sub steagul nostru și să căutăm a alunga din mintea oamenilor scorniturile și spaimele neîntemeiate.

Acum zece ani, dl Bacalbașa știe ca și noi, că în țara aceea nu iera nici picior de socialist; cuvîntul socialist și cuvîntul dracu iera aproape tot una; idei nedrepte și născociri reu voitoare iera cu mult mai multe de cît acuma; trebuia oare ca

sociaștii, întâii sociaștii din țara românească, să se ferească de numele lor adevărat și să-și aleagă altul? Nu. Sociaștii au muncit, s'au luptat și ieată acuma că adevărul despre socialism capătă tot mai mult teren. Socialismul a ajuns o putere, are reprezentanți în parlament, un ministru în parlament mărturisește că socialismul ie o școală respectabilă, care merită onoarea unei discuții etc. etc. și după toate aceste biruinți socialismul să-și renege numele sub cuvânt că sînt credinți neîntemeiate în potriua sa? Ceea ce n'a făcut acuma zece ani, de sigur nu acuma va face.

IV.

Maî are d. Bacalbașa un argument, a căruia seriozitate o mărturisim. „Intărind partidul radical, zice d sa, vom pune un stăvilar în potriua conservatismului, slăbind partidul radical, ideile democratice au să sufere o eclipsă și o întirziere în desvoltarea lor, ceea ce ar fi în paguba și a radicalilor și a sociaștilor“.

Foarte adevărat! Și de sigur, nimeni nu dorește propășirea partidei radicale atît de mult cît sociaștii. Chiar dacă radicalismul ar fi mai superficial, mai burghez, tot am dori să progreseze, dar încă atunci cînd ie vorba de radicalismul adînc și umanitar al d-lui Panu!

Dar dacă ie mare folos ca radicalismul să se întărească, ie chestia să se întărească de la elementele, cari în lipsă de o partidă radicală, s'ar fi închis în altă partidă burgheză, mai puțin înaintată, orî ar sta nepăsătoare în afară de mișcarea politică. Bine înțeles, că în acest caz, ie un folos pentru țară în deobște și ie o creștere a puterelor anti-conservatoare.

Dar ce folos ie cînd un socialist, cari în orî-ce caz, ie cel puțin tot așa de anti-conservatoriu ca un radical, care cel puțin ie tot așa de aprig contra reacțiunei cît și radicalul, ce folos ar fi de la trecerea socialismului sub steagul radicalismului.

N'ar fi oare a scoate un geam de la o fereastră și apoi a-l pune la altă fereastră stricată tot de la aceea-și cameră?

Ai fi mai apărat de frig?

Cum vedem, toate argumentele aduse înaintea pentru a dovedi folosul trecerei socialiștilor la radicalism, nu pot rămâne în picioare înaintea unei critici mai adânci.

Iar datorica ce are socialistul de a rămâne sub firma socialismului, este foarte ușor de dovedit. Dacă o firmă n'are putere magică de-a hotări numai prin înă însă-și o grupare socială, totu-și are însemnătate ajutând la ținerea strins împreună a celor ce fac parte din o grupă și se luptă pentru a ajunge la țelul către care merge partida.

Socialismul în țara românească are de scop organizarea poporului muncitoriu, ast-feliu ca țel politicește să fie o putere precumpănitoare. În privința economică are de scop trecerea tuturor uneltelor de muncă în mîna poporului muncitoriu.

Aceste două lucruri, adică precumpănirea politică a poporului muncitoriu precum și cea economică, se cu puțință numai prin naționalizarea, socializarea puterilor politice și economice. Aice în cîte-vă cuvinte se idealul care se aretat prin vorba „socialism“.

În drumul lung și greu care duce la acest ideal, socialiștii vor trebui să facă încunjur, să se lupte ba pentru o chestie ba pentru alta, în aparență neînsemnată, ba să facă cereri cari să se pară că n'au nemic de împărțit cu socialismul; în acest drum lung și greu se ușor să te rătăcești și să faci o greșală; dar steagul socialismului deși nu te poate garanta cu desăvîrșire, cel puțin te ajută să te ferești de greșeli, pentru că te face să ai ochii țintiți către idealul tău.

A doua însemnătate a steagului, este că se totdeauna trebuitoriu ca între cerințele, între dorințele unei partide politice și numele se să fie concordantă, faptul contrariu aduce mulțime de urmări supărăcioase.

A treia însemnătate a firmei se însemnătatea se psihologică, influența se asupra spiritului.

Se zice „noblesse oblige“, adică faptul că ai un titlu de nobil, te face să faci une ori lucruri peste firea ta, ori să te o-

prești de la fapta le care natura ta te-ar împinge cu tărie. Așa putem zice și „socialisme obligate“.

Prin faptul că te numești socialist ai mulțime de datorii de împlinit și te oprești de la multe fapte. Se înțelege că numele nu produce numai îel singur acest rezultat, dar ie ne tăgăduit că ie și îel unul din factorii producători.

Alt efect al numelui, al steagului, ie și următoriu: toate cugetările noastre, toate sentimentele noastre le aretăm prin un cuvânt, iar acest cuvânt are darul de-a trezi în noi acelea-și gândiri și sentimente ce le exprimă.

Socialismul are istoria lui, are numeroși martiri, are jertfele ce i s'au adus. Aceste jertfe fac pe sociealiști să-l iubească și mai mult, să se jertfească pentru îel și mai mult.

Pe de altă parte socialismul ie expresia unui anume șir de gândiri, de cugetări, de adevăruri științifico-sociale. Acest cuvânt are darul de-a trezi în noi aceste adevăruri științifice și aceste sentimente.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prin acest cuvânt ne simțim legați cu marea familie socialistă a pământului întreg, bolim de înfrîngerile lui, ne bucurăm de izbînzile lui. Schimbînd cuvîntul micșorăm și sentimentele și priceperea lui.

În sfîrșit alt folos ce avem sociealiști iese mulțămirea sufletească de a fi luptat toată viața remîinînd sub acela-și steag, de-a fi remas credincios toată viața fără șovăire, de a nu te fi abătut în lături, mai scurt *de a nu fi voiajat*.

Această simțire năuntrică ie un factor moralizătoriu de cea mai mare însemnătate.

Am putea să mai înșirăm și alte foloase, dar și cele spuse sînt destule.

Și acuma la sfîrșit să ne dea voie d-nii radicali să facem următoarea prorocie :

Dacă radicalismul se va lăți, cu cît se va lăți cu atîta va cedă din programul de a-zî, cu atîta se va burghezi. Și atunci... și atunci oamenii cu curaj civic și cu valoarea intelectuală a unui

G. Panu, oamenii de valoare a unui C. Bacalbașa ori a altor socialiști cari s'au îmbarcat ori se vor îmbarcă pe corabia radicalismului vor veni la socialism.

Iată de ce noi nu le vom spune: *drum bun, adio pentru totdeauna*; ci: *drum bun și la revedere!*

(*Drepturile omului* (16, 17, 18, 19 Fevr 1889)

* * *

P.S. Cititorii noștri să nu uite că articolul de mai sus a fost scris și publicat înainte de-a se fi întâmplat polemica de haznă purtată de d. n. Panu și C. Bacalbașa împotriva socialismului. Firește că astăzi nu ne mai sînt îngăduite părerile optimiste ce le aveam despre radicalii noștri și mai ales despre conducătorii lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A fost.... a-zî nu mai iese....

Incă și astă-zî cînd nu iești
Iubit'o, lîngă mine,
Ieu tot nu cred că pentru veci
M'am despărțit de tine,

Sînt prea legate-a noastre vîeți
Și ne-am iubit prea mult,
Ca tristul glas al despărțirei
De veci, să-l tot ascult.

Și bine știu că de-ai murit
In veci nu mai învii,
Totu-și mă'nduplec cu gîndirea
C'o dată o să vii

Ș'o să-mi înșirî ca și'n trecut
A dragostei poveste
.
Zadarnic doruri! Zadarnic visuri . . .
A fost . . . a-zî nu mai iese . . .

Iași 1889.

G. GR. GHEORGHIU

C O P I L

Iera copil, copil zburdalnic; trupul și gîndul astîmpăr nu aveau. Anî, vieți de om trăea în clipe și stolarî de vise cari 'l înveseleau ca și aievea ochilor treceau hojma prin minte-î!

Cinci anî!

Intr'amurgul, pe cînd crivățul zghiciulea cîmpiea și frîngea pomii grădinei, tatul și mama stau la gura sobei gîndind de-ale lor . . .

— Da, casa țe prea veche, la vară facem una nouă! . . .
O facem pe coastă, în fundul livezei; de-acolo priveliștea-î frumoasă.

Și copilul mijind de somn în brațele mamei auzea ca prin vis și ațipea cu mintea 'ntr'acolo, în fundul livezei, pe coasta 'nnaltă, la casa mîndră și priveliștea 'ntinsă.

În vară tata 'și ținu cuvîntul și zece meșteri zidarî clădeau pe coastă, în fundul livezei, casa nouă.

Ce de-a mai frămîntare, ce de-a mai grijî! Nu ȳeră zi în care să nu întrebe de zece orî pe tată, pe mamă, pe salahorî și meșteriî zidarî: Cum și unde? Ce și cum? Tatul zîmbea, ȳi netezea părul bălaiu, zicea da, vecinic da! meșteriî zidarî jurau că o să fie mîndră, mîndră ca din poveste și salahorî că așă palat nu se mai pomenise.

Și copilul de-o parte sub nucul nalt cu umbra deasă, deasă ca umbra unui nor cătrănit, sta ceasuri, ceasuri, dus pe gânduri, cătînd mîndru la casa nouă, la palatul din poveste.

Toate minunățiile zmeilor și mîndrețele împărătești, toate basmele lui moș Călin, bucătariul și ale Saftei, dacă, se întrupau, se 'ncrucișeau în mintea-î fără' astîmpăr, înjghebau frumuseți nepomenite, de nime auzite, de nime văzute:

Intr'o clipă casa-î gata și toată îe rubine, piatră nestimată și smaralde mari cît oul. În Țea tixite zac bogățiile lumii, scule, giuvaierere și haîne mîndre împărătești; Țear în grajdul curților. Cazacul, rabla, mîrtoaga bătrînă care urcă din greu sacaua de la șipotul din vale, Țeră calul năzdrăvan și Țiel, Țincul, Făt-frumos, fiul mezin al împăratului verde.... Și cîte nu 'mplinea Țiel în țara zmeilor, unde se bat munții cap în cap!.... Unde-î izvorul cu apă vie și apă moartă!...

Și pe 'ncetul, pe furiș, somnul îl prinde-a lene îl duce din vis în vis, din poveste în poveste, cutrierînd minunile lumii.

Casa gata! remîne scîrbit. Visul lui pierise, zidarii se 'nșelase și clădise o casă 'ncăpătoare, groasă 'n ziduri, cu tavanul nalt, părății albi, dar fără leac de piatră scumpă, fără gînd de palat!

În juru-î toți se bucură și laudă curtea!

Dar unde-î Țe palatul? Unde-î Țe visul??.... Lacrimile des-îl podideau, la Cazacul căta cu cîudă și dorul biruințelor strălucite din țara zmeilor, se pierdea, cădea 'n răsipă!

Casa-î Țeră urfă! par'că Țea ar fi fost de vină că tatăl și zidarii nu clădise palatul din poveste, cu care 'l mîngîfese și Ținuse vara întregă.... și gînduri rele-î treceau prin minte!...

Ce bine ar fi dacă așa, din senin, casa-ar cădea'n fărîme, ori s'ar mistui în flacări.... Tata-ar face alta'n loc și atunci, atunci poate atunci va fi palat, Cazacul năzdrăvan... și Țiel fecior de împărat! Făt-frumos! și ar repune zmeii groazuici. la față și vîr-

toși la luptă.... și dorinți, gânduri nebune îl prind și îl întetesc...

Nime 'n odaie și'n cămin pîlpîte focul.

Palatul, visele verei îl farmecă, îi dau zor din nou... Cu greu trage un lemn aprins și-l mistuie în colț între pat și ladă apoi liniștit, închide ușa și merge dezmiertătoriu și pîșin de se lipește de sinul mamei!...

Ce larmă, ce vuet? pași răpezi duduie, ferestrele tremură, ușile sar în lături! Safta strigă foc! arde! arde casa!... și fuge, suge îngrozită.

S'aude: apă! și larma mereu crește.

Dar geaba sînt toate, flacări puternice învăluie casa, o miștuie de-a 'ntregul și'n zori păreții's înnegriți, dogoriți de flăcări, ușile, ferestrele boștioră, ȳear de sub ruine se furișează jerbii încovăiate și sucite de fum albicios și străveziu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De vale, în curtea veche, ca și an ȳearnă tatul și mama stau la gura sobei. Iei se tînguie, se vaicără; nedumeriți mereu se întrebă de pricina focului??.... ȳear ȳiel vinovatul, fără glas și eugetul în pace, cată lung la dînșii, cu ochii mici, gene lipite și grăește în sine: „la vară tata clădește palatul,... pun șeaua pe „Cazacul,... și țara zmeilor,... Ileana Consinzeana... și...“ și adorme dus, liniștit, legănat de visul basmului.

V. G. MORȚUN.

FAMILIEA LA EGIPTENI

Obiceiul învățaților noștri iese de a nu-și osteni de loc mintea cu cercetarea faptelor și cu înțelegerea; găsesc cu mult mai ușor a merge pe calea bătută a zice și ieși ceea ce-au zis alții înaintea lor și acuma zic cei mai mulți și îi vezi cu adâncă bucurie spunând cu mare convingere povești dovedite de mult mincunoase și puse de știință la muzeul greșelilor.

Ast-feliu să mi se arete o singură carte de istorie în care să nu ni se spuie că familie monogamă, cum ie și a-zî, a fost pururea, că din întovărășirea mai multor familii s'a făcut ginta, din unirea mai multor ginte tribul și din mai multe triburi nația? Care di'ntre cetitorii noștri a aflat vre-o umbră de indoieală în privința acestor născociri ale celor cari credeau că pot să gtească dezvoltarea omenirei și formele prin cari a trecut familia, proprietatea etc.? Ce le pasă scriitorilor noștri dacă s'a dovedit acumă că familia monogamă ie un lucru mult mai nou de cît gicșile și triburile? Ce le pasă lor dacă se știe acumă în urma din cercetărilor lui Bachoffen, Morgan, Marx, Engels și alții că ginta iera cu totul altă ce-vă de cît o tovărășie alcătuită prin unirea mai multor familii? Molfăesc venerabiliu fără odihnă frazele auzite din copilărie și cari se potrivesc între altele și cu spusele bibliei că d-zeu a făcut familia monogamă începnd chiar cu Adam și Eva!

De asemenea cu cîtă mulțămire sufletească nu-i vezi închi-

puindu-și că toate popoarele au acelea-și convingeri în privința dreptului, binelui, moralei, etc. După acești patrioți învățați locuitoriul din Haiti, cel din mijlocul Africei, selbatecul și barbarul simțesc și gîndesc întocmai ca Domniele lor! Cum că s'a dovedit că lucrul iese cu totul alt-feliu iese sigur, dar în lenea lor de-a gîndi nu se sfiesc a închide ochii la lumina adevărului, ba chiar sefac orbi și surzi de bună voie și iese lucru știut că mai reu orb și surd de cît cel care se face, de mehenghiu ce-î, nu mai afli cît iese lumea.

De alt-feliu să fim drepti acest nărav de-a se țineă ca oile de cea cu talancă și de-a sări după dînsa și'n baltă, dacă asemenea vitejie î-ar veni aceleia în cap, se întîlnește nu numai la noi, dar în toată lumea.

Și lucrul iese firesc: îndrăzneala cu care învățații din veacurile trecute stăsieau toate vălurile și dădeau de gol toate minciunile s'a trecut de mult. Astă-zî cei mai mulți din învățații lumii civilizate se dau înapoi îngroziti di'naintea adevărului științific, simt că adevărurile nouă ce se scot zi pe zi la lumină nu mai sînt în folosul celor tari și mari, în folosul celor ce stăpînesc lumea, simt învățații că sub picioarele lor nu mai iese pămînt sănătos, tare: acest pămînt se zguduie. Și decî ascund adevărul, îl îmbrobod, mințesc cu nerușinare în folosul stăpînilor.

Cum că noua metodă comparativă iese menită a aduce adînci schimbări în credințele de astă-zî și a ruina multe din ideile crezute foarte bine întemeiate, poate să creadă ori-cine va fi cetit o sociologie modernă.

Iată ce zice *Alphonse Rivier* *) vorbind de schimbările ce comparația între obiceiurile popoarelor Indo-Europene are să aducă în ideile ce ne făcusem despre Romani și despre proprietate și familie: „Cînd vom cunoaște adevăratele noastre origini juri-„dice, multe sofisme cu cari ne-au înșelat atîta vreme și cu cari „ne înșală încă și astă-zî vor fi aduse la adevărata valoare și vor

*) Vezi *Introduction historique au Droit romain* Bruxelles. 1881 p. 74.

„pieri pe veci. *) Poate vom afla atunci că unele din instituțiile noastre sociale, pe care le credeam așezate pe o stîncă vecinic neschimbătoare, se razămă în adevăr numai pe niște mlituri sau chiar pe niște năsip mișcătorii. Poate că descoperirea aceasta să ne fie supărăcioasă, dureroasă ; dar ne va fi folositoare, căci va fi constatarea adevărului.“ In notă citează două cărți însemnate : **Maine**, *Village communities in East and West—Early Institutions* și — **E. de Laveleye** *De la propriété et de ses formes primitives.* **)

Inainte de-a ajunge la materia acestui articol voiŭ măi cita încă o bucată tot din *A. Rivier* pag. 72 : „In cîmpul nou ce se deschide istoriei dreptului, jurisprudența comparată se confundă cu istoria. Cercetînd vom afla vii și întrebuițate și astă-zî la Arii din India unele obiceiuri germane sau celtice cari țerau vii în Europa apusană, sînt acuma cincî sau zece veacuri, și unele instituții romane cari țerau învechite sînt acuma două mi de ani.

„Ast-feliu prin comparație, anticitatea întinerește ; ceea ce se părea mort, învie ; istoria se preface în actualitate. Alt-feliu prîvim noi acuma organizația familiei romane de cum o puteam privi sînt cincî-zeci de ani, tot ast-feliu țe și cu familia germană, cu puterea părintească, cu supunerea femeilor măritate și nemăritate, cu succesiunea legitimă, cu înfierea, cu testamentul care a țeșit de-acolea.....“

Cîmpul cercetărilor și limpezimea judecăței noastre crește și măi tare, dacă ținem samă nu numai de obiceiurile popoarelor Indo-Europene, ci și de ale tuturor popoarelor barbare și selbatece de pe pămînt. Atunci multe lucruri cari la Greci și Romani le aflăm rudimentare (cum țera gințile și deci grele de priceput, ni se luminează desăvîrșit. Dar despre toate acestea vom măi avea noi prilej de-a vorbi cu cetitorii noștri, acuma să ne îngrijim de familia egipteană.

*) **Maine**. *Comunitățile de sat în Est și Vest.—Instituții vechi.*

) **E. de Laveleye. *Despre proprietate și despre formele ei primitive.*

Întăiū Ieată faptele cunoscute în privința aceasta.

Herodot în Cartea a II-a paragraful 35 vorbind de Egipteni zice: „Egipteniū sînt, ca și clima lor foarte străini de obiceiurile noastre, și după cum fluviul lor ie cu totul alt-feliū de cît celelalte fluviū, tot ast-feliū și obiceiurile lor sînt chiar cu totul protivnice obiceiurilor celorlalte popoare. De pildă: femeile merg în tirg, fac negoț și industrie, iear bărbații stau a casă și țes; alți oameni țes vîrînd firul bătătorei în rost pe sus, Egipteniū îl vîră pe jos*); bărbații poartă greutățile pe cap, femeile „în spate;....; femeile nu-s preutese nici la zei nici la zeițe, ci numai bărbații, fiii n'au îndatorire de-a-și hrăni părinții, ci fetele, ba chiar legea le silește la aceasta. **)

Diodor din Sicilia zice: „Din pricina numeroaselor binefaceri ale zeiței Isis s'a hotărit ca regina Egiptului să aibă mai multă putere și cinste de cît regele; acest fapt ne lămurește de ce la particulari bărbatul ie al femeii, după contractul dotal, și ie hotărit între toți că bărbatul va asculta de femeie.“ ***)

Friedrich v. Hellwald zice: „Demnitatea femeii stătea sub sentul sfînt al legei: cel ce siluea o femeie iera pedepsit cu sco-pirea. De alt-feliū din anticitatea egipteană nu cunoaștem nici un caz de vre-o femeie sedasă de vre-un bărbat, ci numeroase exemple de cazul contrar. Femeile egiptene se deosebeau prin mare gust pentru petreceri și credința lor iera foarte pusă la în-doelă.

„Un proverb egiptean zice că nime nu poate spune cine i-î tată. Și la băut voinicește băuturi spirtoase le aflăm pe femeii în rînd cu bărbatul și se știe că Egipteniū vechi țineau tare la mîncare și băutură multă și bună. Monumentele ne spun fără a-

*) Se vede că urzala la Greci și la Egipteni stătea așa că spata și decî rostul veneau vertical, pe cînd la noi rostul ie orizontal.

**) *Die Stellung der Frau bei den Alten Aegyptern* von A. B. (August Bebel) in *Oesterreichischer Arbeiter Kalender für das Jahr 1888* Wien.

***) *Paul Lafargue, Le Matriarcat* im „Nouvelle Revue.“ tradus în „Contemporanul“ an V sem. I pag. 122.

„coperiturii obiceiurile femeilor și urmările băuturii prea îmbiel-
„șugate.“ *)

Fr. Hellwald, după obiceiul multor învățați, iese în reu înțeles proverbul egiptean pomenit mai sus și nu se poate strămuta cu mintea într-o societate în care iese altă formă de familie, când femeia trăea cu mai mulți bărbați și deci nu se putea firește să se știe cine iese tatăl cutărui sau cutărui copil. Din această pricină se ținea samă numai de înrudirea de pe mamă, copiii moșteneau numai de la mamă, iesel averea bărbatului, afară de cea pe care o dădea penru întreținerea femeii etc., o moșteneau copiii surorilor lui sau alți inși din ginta din care făcea iesel parte.

În adevăr inscripțiile din valea Nilului pomenesc numele mamei mortului, dar nu pe al tatălui. Ieată de ce proverbul egiptean spunea că nime nu poate ști cine-iesel este tată. Nu-iesel cuvînt se potrivește astăzi destul de bine acest proverb, dar alt înțeles avea atunci și altul cu mult mai puțin onorabil acum.

Din documentele descifrate de egiptologi (și publicate între altele în revista de Egiptologie de la Paris se vede că femeia nu se mută la casa bărbatului, ci remîne la casa sa încunjurată de ginta sa, bărbatul iesel numai un oaspe. Grija casei și administrația averii sale o avea femeia care se și numea *nebt pas*, adică stăpîna casei. În contractele de zestre se pomenesc numai de ceea ce se îndatorește bărbatul a plăti din partea sa femeii; de averea femeii nu se pomenesc. De alt-feliu bărbatul nu putea da femeii de cît din averele sale personale, din cele remase de la rude, de la mamă nu avea chip să dea, căci le stăpîneau surorile. *Paul Lacombe* **) înțelege până la un punct cum stăteau trebile în Egipt în privința aceasta, dar tot nu se poate împăciul cu natura omenească a bărbaților, așa cum iesel arată documentele publicate până acum, iesel se par acei bărbați prea nătăfleți.

*) Hellwald, *Culturgeschichte* I V. pag. 229 citat de A. B. în articolul amintit.

**). *La famille dans la société romaine*. 1889 Paris, pag. 54 etc.

Nătăfleții nu țerau bieții oameni, dar păcatul țe al celor cari își închipuie că pururea și în toate timpurile oamenii au avut acelea-și simțiri și acelea-și dezgusturi ca în zilele noastre.

Dar pentru că unora din cetitorii noștri li se va părea poate și lor lucru de necrezut că asemenea oameni să fi fost vre-o dată, vom areta dovezi că nu numai că au fost, dar sînt și acuma.

Ieată ce spune Arthur Wright fost misionariu la Irochejii Seneca din Statele Unite: „Cît țe vorba de familiile lor din timpul cînd locueau în case lungi (adecă pe cînd mai multe familii țineau gospodărie în comun); domnea acolo totdeauna un clan (o gintă), așa că femeile își luau bărbații din alte clanuri. De obicei femeile țerau stăpîne în case; merindenile țerau comune; dar vai nenorocitului bărbat sau ibovnic, dacă țera prea leneș ori prea neghibaci și putea să aducă partea sa la provizia comună. Să fi avut ori cît de mare avere personală în casă, la fie-care clipă putea primi poruncă să-și țe catrafusele și se plece. Și nu se putea împotrivi; nu mai țera de trăit în casă, nu-ı mai remănea de cît să se întoarca la clanul său ori, cum se întimplă mai des, să caute femeie în alt clan. Femeile aveau cea mai mare putere în clan și pretutindenea. Nu le țera mare lucru că scoată de la putere pe vre un cap de război și să-l facă luptătorii de rînd“ **).

Acuma dacă la Egipteni țera familia poliandră, adecă dacă în acela-și timp aceea-și femeie primea mai mulți bărbați, ori dacă îi schimbă des, nu putem hotări și pricina țe că învățații burgheji, cu idealismul și cu prejudițiile lor, stau înaintea formelor vechi și chiar înaintea familiei Egiptene, *sit vania verbo*, ca vaca la poartă nouă. Dar să nu se bucure unii și alții a fost pe lume și familia păreche cu puterea femeilor și cu moștenirea de pe mamă; au fost înse și alte forme și mai vechi cînd o femeie trăea cu mai mulți, (de alt-feliu, slava domnului sînt și

*) Fr. Engels. Origina proprietăței private, a statului și a familiei, în „Contemporanul“ IV.

a-zî la multe popoare cum iese la Nairi și în Tibet asemenea familii, și fără de supărare, chiar și la urmașii lui Traian nu lipsesc punctele de comparație).

Ba spre marea supărare a idealiştilor trebuie să spunem că omenirea a început cu o perioadă cînd domnea cea mai nefermuită libertate în privința relațiilor sexuale, cînd nu erau oprite nici între tată și fiice, nici între mamă și fiî, nici între frați și surori. Din această fază de promiscuitate de relații sexuale, cum ar zice Țiganiî, *alandala*, se începe o diferențiere. Iese mai întâi familia între rudele de sînge. În această formă de familie iese o grupă de bărbați și femei cam de aceeași vîrstă cari au relații sexuale, sînt soți și soațe. Copiii ce ies din aceste relații, cum ajung la vîrstă potrivită, sînt priviți ca frați și surori și tot o dată ca soți și soațe; înse sînt oprite relațiile între această pătură tînără, a copiilor și între cea veche, a părinților.

Vine apoi familia punalua și aceasta se caracterizază prin îndepărtarea fraților și a surorilor de la relații sexuale între dînșii, de asemenea cu timpul se opriră și relațiile între urmașii fraților și surorilor. Cu timpul grupa de inși și înse în care curgea același sînge de pe mamă și în lăuntrul căreia relațiile sexuale erau oprite formă ceea ce Romaniî wechî numeau *gens* și Grecii, *genos*. De la familia punalua omenirea trecu la familia păreche pe care poate o aflăm la Egipteni.

Și în vremea acestei forme de familie, îmbogățindu-se bărbații prin domesticirea animalelor și prin cucerirea de robî, se prefăcu matriarcatul în patriarcat și ginta veche bazată pe înrudirea de pe mamă în ginta bazată pe înrudirea de pe tată. După aceasta urmă familia monogamă de a-zî știrbită prin prostituție și adulteriu.

Pentru a complectă tabloul despre Egipteni și în privința religiei trimetem pe cetitorii noștri la scrierea lui *Andrew Lang, Mythologia*, tradusă în franțuzește și prescurtată în „Contemporanul” an V sem. I pag. 228 în privința Egiptenilor.

Cei cari vor fi citit scrierile citate de noi în acest articol și

din cari unele sînt traduse în „Contemporanul“, nu vor putea să nu simțã, cum zice foarte bine A. Rivier, cã multe din ideile noastre își au temeliea pe nãsip și nu pe piatrã nestrãmutatã și deci nu-și vor astupã urechile la ideile nouã, cari, întemeiate pe un numãr foarte mare de fapte bine dovedite, cautã sã ruineze ideile vechi. Asemenea reușitã iese tocmai ceea care ne-ar umplea mai mult de bucurie.

IOAN NĂDEJDE.

BIBLIOGRAFIE

Carol Saxemberg. *Contribuțiuni la studiul Phenacetinei sau Para-acetphenatidinei*, (tesă pentru doctorat în medicină și chirurgie). 1 broșura în 8°. 62 pag. Tip. D. Gheorghiu, Lucrătorii Asociați Iași 1889.

Rigu Constantin. *In loc de conferință*. 1 broșură. 21 Tip. Goldschlaeger. Botoșani 1889.

Petru Th Misir. *Partizela politice sub regimul reprezentativ*. 1 broș. 8°, 56 pag, Tip. Națională. Iași 1888.

I. Popp und G. Hafner. *Verhandlungen des Parteitagess der Österreichischen Sozial-demokratie in Hainfeld* (30/31 Dez. 1888 und 1 Januar 1889). 1 vol. în 12° 110 pag. Genossenschaftsbuchdruckerei. Wien 1889.

C. G. Costaforu. *Crima din strada soarelui*, 1 vol. în 8° 405 pag. Tip. Euf. Miulescu, București 1889.

G. I. Ionescu Gion. *Manual de poetică română*. 1 vol. în 8° 268 pag. III. Tip. Carol Göbl. București 1888.

N. Paulian. *Vigilum Romanorum Cohortes*. (tesă pentru licență în litere și filosofie). 1 broș. în 8° 128 pag. Tip. Carol Göbl. București 1889.

C. Gr. Gheorghiu. *Condițiunea copiilor naturali în dreptul roman și român* (tesă pentru licență). 1 broș. în 8°. 111 pag- Tip. D. Gheorghiu, Lucrătorii Asociați. Iași 1889.

SUMARIUL SEM. II AN. VI

Ștefan Besărebeanu: Intăiea nuvelă (116), In ajunul Crăciunului (287).

O. Carp: Singur (257), Poveste veche (după Heine) (283); Doi trandafiri (304).

Gr. Dimbu: Ce să cați; (78).

C. Gr. Gheorghiu: Sie-și (280), Prielnic sfat (316) Ai crezut... (444). A fost... a-zî nu mai iese (560).

I. Gherea: Schițe critice (258).

Pavel Ghivvu: Vieață pentru vieață (de Hjalmar Boyesen). traducere (525).

Eduard Gruber: Zădărnicie (68), Două lecțiuni ținute la universitatea de Iași de A. Lambrior. Note scoase de Ed. Gruber (169).

L. Girbea: Asupra învățămîntului la noi, (305, 445, 537).

S. G.: Ținterimul (46) Pribolitul (47).

Karl Kautsky: Arthur Schopenhauer (48, 126) traducere din „Die Neue Zeit“.

A. Lambrior: Din lucrările inedite ale reposatului Lambrior (336).

A. Lateș: Tresărind (450).

V. G. Morțun: In Crîng (281), Copil (561).

Ioan Nădejde: Cum s'a format lumea? (sfîrșit) (30) Geologia județului Mehedinți, după d-l Saba Ștefănescu (176). Istoria Romînilor vol. I. de d-l A. D. Xenopol (317). Cercetări

nouă asupra fenomenelor hipnotice (430). Limba Moșilor (451). Familia egipteană (564).

Sofica Nădejde: O iubire la țară (urmare și sfârșit) (1, 97), Căpitanul Stănilescu (193), Alcoolismul (488).

I. N.: Poesiile populare culese de d-l Canianu (186).

Eduard Petrovici: Mortul nu vă cere (442), Ei (459).

L Rokita: Pausanias. (traducere din leșește) (367).

G. Rișcanu: Cîntecul Irozilor (379, 420).

M. Schwarzfeld: Poezii populare din Muntenia: Mihul hăducul (25), Colind de casă (507). Poesiile populare, colecția Alexandri (*sau cum trebuie culese și publicate cînticele populare*). Studiu critic (80, 148, 223, 384).

T. D. Speranță: Țiganul și suprefectul, anecdotă populară (255).

Arthur Stavri. Plîns de Privighitorî (436) Aniei (544).

St. Stoicescu (preot): Chira, baladă populară culeasă din Ilfov. (141), Mierla și Sturzul, cîntec popular din Ilfov (220).

Em. G. Teodorescu: Dare de samă despre călătoria geologică a elevilor școlii normale superioare din Iași, din Iulie 1888 (351).

D. A. Teodoru: Jidovul rătăcitorî (din J. Richepin). (479).

Ștefan Vasiliu: Civilizația Egipto-feniciană în Grecia (70). Războiul din zilele noastre (trad.). (460, 511).

Verax: Cronică științifică: Erupțiunea vulcanului Krakatoa (470), Cum pot naufragații să nu moară de foame (473), Chirurgia cerebrală (473). Cît trăesc cei ce beau și cît cei ce nu beau (474). Microbul și otrava anghinei difterice (475). În privința tuberculozei (477).

Bernhard Zerbst: Războiul din zilele noastre (traducere din „Die Neue Zeit“, făcută de Ștefan Vasiliu) (460, 511).

* * * Socialismul și Radicalismul. (547).

Bibliografie (287, 572).

Correspondență (289).

Indreptare (478).

